

ปรัชญาสากล : วิเคราะห์และวิจารณ์

พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตตโม, ผศ.ดร.
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
อีเมล: magavin9@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อได้ความรู้เกี่ยวกับปรัชญาตะวันออก-ตะวันตก และอิทธิพลของปรัชญาตะวันออก-ตะวันตกที่มีต่อสังคมไทย 2) เพื่อได้ความรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์และสรุปปรัชญาสากล จากการศึกษา พบว่า ปรัชญาตะวันออกและตะวันตกเป็นแนวคิดพื้นฐานในการใช้ชีวิตให้กับมนุษย์ในสังคมตะวันออกและตะวันตกได้ ปรัชญาตะวันออกและตะวันตกมีอิทธิพลต่อสังคมไทยเป็นอย่างยิ่ง เพราะปรัชญาทั้งสองช่วยให้คนไทยมีคุณธรรมจริยธรรมคือเหตุผลในตนเองและรู้จักคุณค่าของสรรพสิ่งรอบตัว

คำสำคัญ: ปรัชญาสากล

The Universal Philosophy : Analysis and Criticism

Phramaha Magavin Purisuttamo

Graduate School, Mahamakut Buddhsit University

อีเมล: magavin9@yahoo.com

ABSTRACT

The article was follow objectives: 1) to gain knowledge of East-West philosophy. 2) To gain knowledge of the analysis and conclusion of universal philosophy. The study found that Eastern and Western philosophy were the basic concepts of living in human life in the East and West. Eastern and Western philosophy has a great influence on Thai society because both philosophies help Thai people to have ethics, morals, self-esteem, and the value of all things.

Keywords: The universal Philosophy

1. เกริ่นนำ

เป็นที่ทราบกันดีว่าปรัชญานั้นเป็นพื้นฐานหรือเป็นบ่อเกิดเริ่มแรกของทุกสาขาวิชาที่มีอยู่ในโลกนี้ โดยความเป็นพื้นฐานของสรรพวิชาของปรัชญานี้หมายเอาการเป็นแนวคิดเบื้องต้นที่เข้าไปช่วยให้ศาสตร์ต่าง ๆ มีความเป็นวิชาการที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้นจนสามารถทำให้วิชาเหล่านั้นตั้งอยู่ในฐานะที่เป็นศาสตร์เฉพาะทางของตน หรือเป็นแนวทางแห่งการดำรงชีวิตให้กับบุคคลในสังคมได้ กล่าวคือศาสตร์ต่าง ๆ เป็นต้นว่า สังคมศาสตร์ จิตวิทยา มนุษยศาสตร์ รัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ล้วนมีแนวคิดจากวิชาการปรัชญาเป็นจุดเริ่มต้นด้วยกันทั้งนั้น ตรงกันข้าม ถ้าศาสตร์เหล่านั้นทั้งหมดไม่มีปรัชญาเข้าไปร่วมคิดร่วมสร้างแล้ว ความมั่นคงทางวิชาการหรือความน่าเชื่อถือในศาสตร์นั้น ๆ ย่อมด้อยคุณค่าไปทันที ดังนั้นปรัชญาหรือแนวความคิดทุกระบบ ทั้งตะวันออกทั้งตะวันตกที่นับว่าเป็นระบบใหญ่สุดของวิชาการปรัชญา จึงจัดว่ามีความจำเป็นที่ควรจะต้องศึกษาให้รู้ชัดถึงเนื้อหาสาระสำคัญและความแตกต่างระหว่างกันและกัน ด้วยว่าถ้าสามารถแยกแยะได้ถึงความพิเศษระหว่างปรัชญาทั้งสองระบบแล้ว การได้ประโยชน์จากแนวคิดทั้งสองระบบก็จะมีผลลัพธ์เป็นรูปธรรมได้ เช่น สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือสร้างความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมของตะวันตกและตะวันออกได้

2. ปรัชญาตะวันออก

ปรัชญาตะวันออก หมายถึง ปรัชญาที่เกิดขึ้นทางซีกโลกตะวันออก ซึ่งส่วนใหญ่หมายถึงปรัชญาอินเดียและจีน เพราะทั้งสองชาตินี้เป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองมีอารยธรรมมาตั้งแต่โบราณนานแล้ว

ปรัชญาตะวันออกเกิดขึ้น ณ ประเทศอินเดียเป็นครั้งแรก ปรัชญาตะวันออกมีเรื่องยืดเยื้อยาวนานสนใจยิ่ง เพราะมีการเล่าและศึกษาสืบกันมา ปรัชญาตะวันออกที่ได้บันทึกไว้นั้นส่วนมากเกี่ยวกับความรู้ลึกอันลึกซึ้งลึกลับและเป็นปรัชญาอันสูงสุดดังปรากฏในคัมภีร์ฤคเวท ในกาลต่อมาเรียกว่าสังหิตา พราหมณะและอุปนิษัตอันเป็นคัมภีร์ทางจริยศาสตร์ ธรรมศาสตร์ และสามารถใช้เป็นมาตรฐานในการตัดสินคดีความได้ คำสอนดังกล่าวได้แผ่ขยายกว้างขวางออกไปยังดินแดนต่าง ๆ ในกาลต่อมา เช่น ประเทศจีน ญี่ปุ่น เอเชียอาคเนย์ เปอร์เซีย เอเชียกลางและกรีกร

ปรัชญาอินเดีย

ปรัชญาอินเดียเริ่มปรากฏหลักฐานว่ามีมาตั้งแต่ 3,000-4,500 ปีก่อน ค.ศ. ปรัชญาที่กล่าวถึงนี้ก็คือพระเวทนั่นเอง ปรัชญาอินเดียทุกระบบทุกลัทธิล้วนเกิดจากคำสอนในคัมภีร์พระเวททั้งหมด ฉะนั้นการแบ่งกลุ่มของปรัชญาอินเดียจึงแบ่งออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ 2 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มอัสติกะ (Orthodox) คือ กลุ่มที่เชื่อถือคัมภีร์พระเวทและยอมรับความสำคัญของคัมภีร์พระเวท กลุ่มอัสติกะยังแบ่งออกไปอีก 6 ระบบ คือ ปรัชญานายะ ปรัชญาไวเศิกะ ปรัชญาสาขยยะ ปรัชญาโยคะ ปรัชญามีมางสา และ ปรัชญาเวทานตะ

2. กลุ่มนาสติกะ (Heterodox) คือ กลุ่มที่ไม่ยอมรับความสำคัญของคัมภีร์พระเวทและไม่เชื่อถือในความศักดิ์สิทธิ์ของคัมภีร์พระเวท มี 3 ระบบ คือ ปรัชญาพุทธศาสนา ปรัชญาเซน และปรัชญาจาร์วาก

ปรัชญา 3 ระบบหลังนี้ปฏิเสธความสำคัญของพระเวทและแสดงท่าที่เป็นปฏิปักษ์ต่อคัมภีร์พระเวทโดยโจ่งแจ้ง เช่น นักปรัชญาจาร์วากกล่าวว่า “พระเวทมีเนื้อความคลุมเครือ ไม่แจ่มชัด เต็มไปด้วยข้อความที่หลอกลวง มีวิธีการชักจูงคนโง่เขลาให้เชื่อตามอย่างมง่าย การกล่าวถึงความสุขในสวรรค์นั้นเป็นการกล่าวอย่างเลื่อนลอยและไร้สาระ” นักปราชญ์เซนก็เช่นกัน ไม่เชื่อถือในพระเวทและตำหนิอย่างรุนแรงพอๆ กับพวกจาร์วาก ส่วนพุทธปรัชญานั้นแม้ว่าจะไม่เชื่อถือและไม่ยอมรับความสำคัญของพระเวทก็ตาม แต่ก็ไม่ตำหนิ เพียงแต่จะให้ผู้ศรัทธาหนีใคร่ครวญด้วยปัญญาอันมีเหตุผลเท่านั้น (บุญมี แทนแก้ว, 2541, หน้า 26-28)

การแบ่งยุคในปรัชญาอินเดีย

วิวัฒนาการของปรัชญาอินเดีย นักปราชญ์ชาวอินเดีย เช่น ศาสตราจารย์ ดร. ราชกฤษณ์ นักปราชญ์คนสำคัญของอินเดียยุคปัจจุบัน และ นายโฮเรส เอ. โรส (Horaec A. Rose) นักค้นคว้าคนสำคัญของอินเดีย ผู้เคยดำรงตำแหน่งเจ้ากรมวิชาการมานุษยวิทยา ได้แบ่งยุคของปรัชญาอินเดียออกเป็น 3 ยุค คือ

1. ยุคพระเวท เริ่มตั้งแต่เกิดมีพระเวทขึ้นในประวัติศาสตร์ความคิดทางปรัชญาอินเดีย โดยกำหนดเวลาตั้งแต่ 2,000 ปี ถึง 100 ปี ก่อนพุทธกาล

2. ยุคมหากาพย์ เริ่มตั้งแต่การเกิดขึ้นของมหากาพย์ 2 เรื่อง คือ มหากาพย์รามายณะกับมหากาพย์ภารตะ ในยุคนี ศาสตราจารย์ ดร. ราชกฤษณ์ ได้กล่าวว่าเป็นยุคที่พุทธศาสนาและศาสนาเซนรุ่งเรืองเป็นคู่แข่งกับศาสนาพราหมณ์ เริ่มตั้งแต่ 100 ปี ก่อนพุทธกาล จนถึง พ.ศ. 700

3. ยุกระบบปรัชญาทั้ง 9 เป็นยุคที่ระบบปรัชญาทั้ง 9 ลัทธิ เกิดขึ้นและเป็นยุคก่อนที่ศาสนาพราหมณ์ได้พัฒนาขึ้นมาเป็นศาสนาฮินดู ยุคนี้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 700 ลงมา (บุญมี แทนแก้ว, 2541, หน้า 28)

นักปราชญ์อีกหลายคนทั้งที่เป็นชาวอินเดียและชาวตะวันตกได้แบ่งยุคปรัชญาอินเดียออกเป็น 3 ยุค นอกจากระบบปรัชญาอินเดียที่กล่าวแล้ว คือ 1. ยุคพระเวท 2. ยุคพราหมณ์ 3. ยุคฮินดู และปราชญ์บางท่านยังแบ่งปรัชญาอินเดียออกเป็นสมัยหรือยุคกว้างๆ เพียง 2 ยุคเท่านั้น คือ

1. ยุคพระเวท

คัมภีร์สำหรับสวดในพิธีกรรมของพราหมณ์เรียกว่าพระเวท เดิมมีอยู่คัมภีร์เดียวเท่านั้น แต่ใช้ในพิธีกรรมต่างๆ ได้ 3 ประการ จึงแบ่งคัมภีร์ออกเป็น 3 คัมภีร์ เรียกว่า ไตรเทพ คือ 1. ฤคเวท เป็นคำฉันท์สวดอ้อนวอนและสรรเสริญเทพเจ้าต่างๆ 2. สามเวท เป็นคัมภีร์สวดในพิธีถายน้ำโสมแด่พระอินทร์และขับกล่อมเทพเจ้าองค์อื่น ๆ ให้พอใจ 3. ยชุรเวท เป็นคำร้อยแก้ว ว่าด้วยพิธีทำพิธีกรรม

และบวงสรวง 4. อารรพเวท เป็นคาถามนต์ขลังศักดิ์สิทธิ์สำหรับแก้เสนียดจัญไร นำความสวัสดีมงคลมาให้แก่ตนและนำผลร้ายไปให้แก่ศัตรู

ปรัชญาอุปนิษิต

อุปนิษิตเป็นชื่อของคัมภีร์ประกอบของพระเวททั้ง 4 มาแต่เดิม และได้ปรับปรุงให้เป็นระบบอภิปรัชญาในกาลต่อมา อุปนิษิตมีสาระสำคัญดังนี้ 1. คำสอนเป็นแบบเอกนิยมฝ่ายจิตนิยม (Idealistic Monism) คือเชื่อว่าเอกภาพนี้มีความจริงอยู่สิ่งเดียวเท่านั้น ซึ่งทุกสิ่งทุกอย่างแยกมาแล้วจะต้องกลับไปรวมกันอีก ความแท้จริงหนึ่งเดียวเรียกว่าพรหม 2. การเวียนว่ายตายเกิด ปรัชญาอุปนิษิตถือว่า อาตมมันส่วนบุคคลซึ่งแยกจากปรมาตมมันนั้นเมื่อกลับไปรวมกับปรมาตมมันไม่ได้ก็ต้อถือเอาร่างใหม่เรื่อยไป 3. เรื่องกรรม กรรมเป็นเครื่องนำให้มนุษย์เวียนว่ายตายเกิด มนุษย์เป็นทายาทของกรรมที่ตนทำไว้จะหลีกเลี่ยงไม่พ้น

ปรัชญาภคัทคีตา

ภคัทคีตาเป็นปรัชญาที่สอนคนที่มีจิตฟุ้งซ่านให้สงบ ทำบุคคลที่โง่เขลาเรื่องจิตให้ฉลาด เป็นการประมวลความรู้อันสูงสุดของมนุษย์ แสดงหน้าที่และความรักอันบริสุทธิ์ให้แก่ทุกคน การบำเพ็ญเพียรเพื่อความรู้เท่าทันจิตอาตมมันและมีหลักปรัชญาที่สำคัญ 3 ประการ คือ 1. ความรู้ พระภคฤชณะตีเตียนความรู้ทางประสาทสัมผัสและความรู้จากการคิดหาเหตุผล แต่ยกย่องความรู้ที่เกิดจากการหยั่งรู้ภายในที่เรียกว่าอัมฉติภคฤชณะตี และความรู้ชนิดนี้จะเกิดได้ก็ด้วยการเอาชนะประสาทสัมผัสคือการบำเพ็ญโยคะ ซึ่งสามารถมองเห็นปรมาตมมันและเข้าร่วมกับปรมาตมมันได้ 2. การปฏิบัติหน้าที่ สอนให้ปฏิบัติหน้าที่เพื่อหน้าที่ ให้ทำหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ใจ 3. ความภักดี สอนให้มอบกายใจให้กับพระเจ้าด้วยความรัก เคารพ และบูชาอย่างสุดหัวใจ

2. ยุกระบบปรัชญาสำนักต่าง ๆ

สำนักอัสติกะ

1. ปรัชญานายายะ

นายายะ หมายถึง หลักสำหรับค้นหาความจริง ได้แก่ การคิดหาเหตุผล ท่านผู้ให้กำเนิดวิชานี้ได้แบ่งความรู้ออกเป็น 2 ระดับ คือ 1. โลภิกะ คือ ความรู้ขั้นต้น ได้แก่ ความรู้สามัญที่ประชาชนทั่วไปควรจะรู้ 2. อโลภิกะ คือ ความรู้ขั้นสูง ได้แก่ ความรู้พิเศษ ลึกซึ้งที่เกิดจากปัญญาซึ่งได้รับการฝึกฝนดีแล้ว

หลักการค้นหาความจริงของปรัชญานายายะมี 4 ประเภท คือ 1. ศัพทะ คือ ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเล่าเรียน การได้รับฟัง ความบอกเล่าของครูอาจารย์หรือจากผู้ที่เชื่อถือได้ 2. ประจักษ์ คือ ความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ ได้แก่ การเห็นแจ้งด้วยตัวเอง ความรู้แบบประจักษ์นี้แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับที่ 1 เรียกว่า นิรกาลปะกะ เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นแต่ยังไม่แนใจ ระดับที่ 2 เรียกว่า สวิกัลปะกะ เป็นความรู้หรือความคิดที่เกิดขึ้นที่แน่นอนใจทีเดียว 3. อุปมานะ เป็นความรู้ที่ได้จากการเปรียบเทียบ

คือเมื่อเราเห็นเหตุการณ์อย่างหนึ่งเกิดขึ้นแล้ว ก็เกิดผลอย่างหนึ่งตามมา ครั้นเราเห็นเหตุการณ์อย่างนั้นเกิดขึ้นอีก ก็คาดว่าจะเกิดผลอย่างนั้นตามมา 4. อนุमान เป็นวิธีค้นหาความจริงด้วยเหตุผล เป็นเหตุให้เกิดความรู้

2. ปรัชญาไวเซซิกะ

คำว่า ไวเซซิกะ มาจากคำว่า วิเศษ ซึ่งแปลว่ารายละเอียดส่วนย่อยหรือแตกต่างคือมีลักษณะพิเศษแตกต่างไปจากภาวะอื่น ๆ เป็นอภิปรัชญาเพราะเป็นของพิเศษเฉพาะตัว มีอยู่ประจำโลก ตลอดกาล

ปรัชญาไวเซซิกะมีขอบข่ายที่จะต้องศึกษา 7 ประการ คือ 1. ทรหะวะยะ (Substances) คือ การศึกษาเรื่องรูปธรรมว่ามีส่วนประกอบด้วยอะไรบ้าง รูปชั้นต่าง ๆ ย่อมประกอบด้วยทรหะวะยะ 9 ประการ (ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา, 2536, หน้า 90-91) คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ อวกาศ กาละ ทิศะ อาตมัน และมนัสหรือจิต เมื่อทรหะวะยะเหล่านี้รวมกันในภาวะที่เหมาะสมแล้ว จะก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวหรือดำรงตนอยู่ได้ในโลก 2. คุณะ (Quality) คือ คุณสมบัติของทรหะวะยะที่คุ่มกันเข้าเป็นสังขารแล้ว จะมีคุณสมบัติพิเศษเกิดขึ้นประจำตัว เช่น กลิ่น สี รส ลหุตา ความเบา มุทุตา ความอ่อนสลวย กัมมัณญญา ความควรแก่การงาน 3. กรรม (Movement) คือ การเคลื่อนไหวของทรหะวะยะ การกระทำจะเป็นแรงผลักดันให้ส่วนประกอบของทรหะวะยะเคลื่อนไหวไปตามที่ปรารถนา กายวิญญูติ ความเคลื่อนไหวทางการ วิจิวิญญูติ ความเคลื่อนไหวทางวาจา 4. สมานยะ (Generality) คือ ทรหะวะยะจะมีรูปร่างแตกต่างกันอย่างไรก็ตาม แต่จะมีลักษณะที่เสมอกันอยู่ 2 ประการ คือ อนิจจตา ความไม่เที่ยง ชรตา ความแก่ 5. ไวเศชะ (Particularity) คือ ลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งประกอบเข้าไปเป็นนามรูป ทั้งนี้เพราะสภาวะแต่ละอย่างจะมีคุณสมบัติพิเศษเฉพาะของตนที่จะกำหนดให้เห็นความแตกต่างจากสิ่งอื่นอย่างชัดเจน 6. สมวายะ (Inherence) คือ ความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะสองอย่างซึ่งไม่สามารถจะแยกกันไม่ได้เด็ดขาด 7. อภาวะ คือ ความเป็นของไม่ใช่ตัวตนของนามรูปหรือนามรูปทั้งหลายเป็นสภาพที่บังคับให้อยู่ในอำนาจไม่ได้

3. ปรัชญาสาขชยะ

คำว่า “สาขชยะ” ในภาษาสันสกฤตแปลว่า “การนับหรือจำนวน” ภาษาบาลีตรงกับคำว่า “สังขยา” มีความหมายเช่นเดียวกัน คือ การนับ จำนวน ผู้ก่อตั้งลัทธิคือกปิลดาบส เป็นปรัชญาที่มีทฤษฎีปัจเจกการ (Theory of Causation) 2 ทฤษฎี ได้แก่ “ทฤษฎีสัตการยวาท” ที่อธิบายว่าสิ่งที่เป็นผลมีอยู่ในสิ่งที่เป็นเหตุ และ “ทฤษฎีอัสตการยวาท” ที่อธิบายว่าสิ่งที่เป็นผลเป็นสิ่งที่ไม่ได้มีอยู่ในสิ่งที่เป็นเหตุมาก่อน หากเป็นสิ่งที่มิขึ้นใหม่ โดยสิ่งที่เป็นเหตุทำให้มันเกิดขึ้น

“ประกฤติ” เป็นมูลฐานของสรรพสิ่งของโลก เป็นสิ่งแรกและเป็นประธานของสกลจักรวาล เป็นต้นตอของสิ่งทั้งหลาย เป็นสิ่งที่ละเอียดอ่อนจนไม่อาจรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส รู้ได้ด้วยการอนุมานจากผลิตผลของมันอย่างเดียว ประกฤติเป็นสิ่งเที่ยงแท้ แต่สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดจากประกฤติจะแปรเปลี่ยนไปไม่เที่ยง (สุนทร ฌ รังษี, 2537, หน้า 211-217) ประกฤติประกอบด้วยคุณะ 4 อย่าง ได้แก่

1. คุณะ ได้แก่ ลักษณะที่ดีและไม่ดีเป็นส่วนผสมอยู่ในสิ่งที่เกิดเองโดยธรรมชาติ 2. สัตวะ ได้แก่ สิ่งที่เป็นรูปเป็นร่างขึ้นจากธรรมชาติ คือ ขลาพะชะ สิ่งที่เกิดในครุภร์ อัณพะชะ สิ่งที่เกิดขึ้นในไข สังกะชะ สิ่งที่เกิดขึ้นในเถ้าโคล โอปปาติกะ สิ่งที่เกิดผุดขึ้น 3. ตมะ คือ ความมืดหรือสิ่งที่ขัดขวางความเจริญงอกงามของสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้น หรือทำความเสื่อมโทรมให้แก่สิ่งที่เกิดจากธรรมชาติ 4. รัชะ ได้แก่ กำลังต่อสู้กับตมะคือเครื่องขัดสิ่งขัดขวางความเจริญงอกงาม ป้องกันแก้ไขความเสื่อมโทรมทั้งหลาย

สิ่งที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของมนุษย์ตามธรรมชาติแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ 1. มหัต คือ ความรู้สึกอันยิ่งใหญ่ 2. พุทธิ คือ ปัญญาหรือความฉลาด 3. อหังการ คือ ความรู้สึกถึงความสำคัญของตน 4. มนัส คือ ความสามารถภายในตัวมนุษย์

4. ปรัชญาโยคะ

ปรัชญาโยคะได้เกิดขึ้นตั้งแต่สมัยอุปนิษัท โดยถือหลักปฏิบัติในการฝึกจิต มีหลักการปฏิบัติดังนี้ 1. ยมะ คือ การสำรวมเกี่ยวกับความประพฤติ งดเว้นจากการกระทำชั่วอันจะเป็นเหตุให้เกิดกรรมในภพต่อไป 2. นิยมะ คือ การบำเพ็ญข้อวัตรปฏิบัติทางศาสนา เช่น การอดทน ความสันโดษ การทำจิตใจให้แน่วแน่ในพระผู้เป็นเจ้า 3. อาสนะ คือ การปฏิบัติทางร่างกายเกี่ยวกับวิธีนั่งแบบต่างๆ เพราะการจะทำสมาธินั้นจะต้องนั่งให้ถูกวิธี 4. ปราณายมะ คือ การควบคุมลมหายใจเข้าออกมีหลักในการปฏิบัติ เช่น การหายใจเข้าลึก หายุดลมหายใจ และระบายลมหายใจออก เพื่อให้กล้ามเนื้อ ปอด และหัวใจแข็งแรง 5. ปรัตยาหาระ คือ การสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย จากอารมณ์ที่พึงปรารถนา 6. ฌาน คือ การเพ่งกำหนดจิตใจให้อยู่จุดใดจุดหนึ่ง เช่น จดจ่ออยู่ที่ปลายจมูก คิ้ว ท้อง เป็นต้น 7. ธารณะ คือ การรักษาสิ่งที่เพ่งไว้ ผู้ปฏิบัติจะต้องพยายามรักษาสิ่งที่เพ่งนั้นไว้ไม่ให้จิตไปรับอารมณ์อื่น ๆ จะต้องรักษาให้อารมณ์เป็นหนึ่งเสมอ 8. สมาธิ คือ การทำจิตใจให้แน่วแน้อยู่ในอารมณ์เดียว และเป็นจิตที่ประกอบด้วยกุศลอย่างเดียวในขณะที่จิตแน่วแน่วจะต้องมีสติควบคุมอยู่ด้วย จึงชื่อว่าสมาธิ

5. ปรัชญามีมางสา

มีมางสาเป็นศาสตร์ที่ประสมประสานแนวความคิดไว้หลายทาง ท่านไซมินิเป็นผู้ก่อตั้งปรัชญาระบบนี้ มีคัมภีร์ที่สำคัญชื่อมางสาสูตร ซึ่งรวบรวมเนื้อหาสำคัญไว้ดังนี้ 1. โลกเป็นของถาวร มีความเชื่อว่าโลกจะยั่งยืนตลอดกาลป์ จะไม่ถูกล้างด้วยน้ำหรือไฟตามความเชื่อของศาสนาอื่น ๆ 2. ความมีอยู่ของดวงวิญญาณ มีบางศาสตร์เชื่อว่าวิญญาณมีอยู่จริงและประจำอยู่ในสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย สิ่งมีชีวิตจะเคลื่อนไหวไม่ได้ถ้าปราศจากวิญญาณ 3. วิญญาณเป็นของไม่สิ้นสูญ ความเชื่อในเรื่องนี้มีความสำคัญต่อการทำความดีความชั่วของบุคคลเป็นอันมากเพราะผู้เชื่อว่าวิญญาณไม่สิ้นสูญจะเปลี่ยนภพเปลี่ยนชาติไปเรื่อย ๆ ก็พยายามสร้างคุณดีทุกภพทุกชาติ

6. ปรัชญาเวทานตะ

เวทานตะ แปลว่า ที่สุดของพระเวทหรือความรู้อันสูงสุด สังกราจารย์มีบทบาทเหนือสำนักต่าง ๆ ปรัชญาเวทานตะตามทัศนะของสังกรจารย์สรุปได้ดังนี้ สังกราจารย์ยึดถือที่คณะแบบเอก

นิยมโดยถือว่า พรหมหรือสิ่งสัมบูรณ์เป็นความแท้จริงเป็นความบริสุทธิ์ ไม่มีรูปแบบใด ๆ สังกรจารย์ถือว่าอามันกับพรหมเป็นอย่างเดียวกันเหมือนกัน ในปรัชญาอนุษัท มนุษย์ประกอบด้วยร่างกายและอามัน การเตรียมการศึกษาเวทานตะมี 4 อย่าง คือ 1. ต้องรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่นิรันดร อะไรเป็นสิ่งที่ไม่นิรันดร 2. ต้องสละความทะยานอยากในกามสุขในโลกนี้และโลกหน้า 3. ต้องควบคุมจิตและอินทรีย์ของตน พัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ไม่ยึดมั่น มีขันติ เพิ่มพลังสมาธิ 4. ต้องมีความปรารถนาโมกษะอย่างแรงกล้า

เมื่อเตรียมตัวตามลักษณะดังกล่าวแล้ว จึงเริ่มต้นศึกษาเวทานตะจากครูผู้รู้แจ้งพรหมซึ่งประกอบด้วยกระบวนการ คือ 1. ฟังคำสอนของครู 2. เข้าใจคำสอนด้วยเหตุผล 3. ทบทวนสมาธิอยู่กับสัจจะนั้น

สำนักนาสติกะ

1. ปรัชญาจรวาก

ปรัชญาจรวากเป็นปรัชญาสารนิยม ถือว่าวัตถุเท่านั้นเป็นสิ่งที่เที่ยงแท้แน่นอน ส่วนสิ่งอื่นนอกจากนี้เป็นเรื่องลม ๆ แล้ง ๆ ทั้งสิ้น และถือว่าจิตและความรู้เป็นผลิตผลจากวัตถุ

ในหนังสือสรรพทศนะสังคหะว่า “ไม่มีสวรรค์ ไม่มีพระเจ้า ไม่มีความหลุดพ้น ไม่มีวิญญาณใด ๆ อยู่ในโลกรอื่น ไม่มีการกระทำหรือกรรมของใครในวาระทั้ง 4 ที่จะก่อให้เกิดผล การบูชาไฟพระเวททั้งสาม การร่ายมนต์ของพวกนักบวช การทำตัวด้วยขี้เถ้าเป็นอุบายเลี้ยงชีพของคนโง่ หากว่าสัตว์ที่ถูกฆ่าในพิธีบูชายัญได้ไปเกิดในสวรรค์จริงแล้ว ทำไมผู้ประกอบพิธีบูชายัญไม่เอาบิดาของตนมาฆ่าเสียบ้าง ควรแสวงหาความสุขเสียตั้งแต่ในเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ กินดื่มเสียให้สุขสำราญเสียแต่ในชาตินี้ เพราะภพหน้าไม่มีพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นอุบายหาเลี้ยงชีพของพวกพราหมณ์ ผู้แต่งคัมภีร์พระเวทคือคนโง่ คนหลงโลก” คัมภีร์ดั้งเดิมของจรวากถูกทำลายจากฝ่ายตรงกันข้ามจนสูญหายในสมัยปัจจุบัน (ไพฑูริย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง, 2530, หน้า 17)

ทฤษฎีแห่งความรู้ ปรัชญาจรวากเห็นว่า การรับรู้ทางประสาทสัมผัสเป็นบ่อเกิดของความรู้ที่ถูกต้อง ปฏิเสธการคิดหาเหตุผลว่าไม่เป็นบ่อเกิดของความรู้ คัมภีร์เป็นบ่อเกิดของความรู้ที่ไม่ถูกต้อง

อภิปรัชญา สิ่งที่แท้จริง ได้แก่ ธาตุ 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ เป็นสิ่งที่เห็นได้ รู้ได้ สัมผัสได้ และมีอยู่จริง ส่วนอามัน พระผู้เป็นเจ้าของสิ่งไม่มีอยู่จริงเป็นเพียงความคิดเพ้อฝันของนักหลอกลวงเท่านั้น

จริยศาสตร์ ปรัชญาจรวากถือว่าความสุขทางประสาทสัมผัสเป็นจุดหมายสูงสุดของชีวิต การดื่ม การกิน การหาความสุขทางกามารมณ์ เป็นทางของความสุข

2. ปรัชญาเซน

ศาสนาเซนมีศาสดามาแล้ว 24 องค์ด้วยกัน ศาสดาองค์สุดท้ายมีนามว่ามหาวิระ มีชีวิตอยู่ในยุคเดียวกับพระพุทธเจ้า ซึ่งมีปรัชญาพอสรุปได้ดังนี้

จริยปรัชญา ปรัชญาพื้นฐานของชีวิต ได้แก่ อนุพรต 5 คือ อหิงสา การไม่เบียดเบียน การไม่ทำลายชีวิตของสัตว์ทุกชนิด สัตยะ ความสัตย์ ได้แก่ การไม่กล่าวคำเท็จ อสเตยยะ การไม่ลักขโมย พรหมจริยะ การไม่ประพฤติดีทางประเวณี อปริคคหะ การไม่โลภ

ญาณวิทยา เซนยอมรับความรู้โดยตรงและโดยทางอ้อม คือ มติชญาณ ความรู้ทางประสาทสัมผัส ศรัทธิชญาณ ความรู้เกิดจากการฟัง อวิชญาณ ความรู้ในเหตุที่ปรากฏในอดีต มนปรัยัชญาณ ความรู้ที่กำหนดใจผู้อื่นได้ เกวลัชญาณ ความรู้สิ้นเชิง ญาณนี้สำคัญมาก เพราะเป็นญาณที่ทำให้ผู้บรรลุมีหุทิพย์ ตาทิพย์ และหมดเวรกรรม

อภิปรัชญา มีลักษณะเป็นพหุนิยมคือยอมรับความจริงว่ามีหลายอย่างทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ ทั้งชีวะและอชีวะ ทั้งเรื่องบุญและบาป เป็นต้น

โมกษะ การบรรลุโมกษะต้องดำเนินหลักธรรมที่เรียกว่าไตรตนะ คือ สัมมาทสสนะ ได้แก่ ความเชื่อมั่นในคำสอนของศาสดาในศาสนาเซนอย่างแท้จริง สัมมาญาณะ ได้แก่ การมีความรู้อย่างแท้จริงในคำสอนของศาสดา สัมมาจาริตะ การประพฤติตนให้ถูกต้องตามคำแนะนำของศาสดา คุณธรรมที่ลัทธินี้เน้นมากเป็นพิเศษได้แก่การมือหิงสาหรือการไม่เบียดเบียนต่อสัตว์ทุกชนิดและการมีใจอุเบกขาต่อการดำรงชีพอย่างแท้จริง แม้แต่หมวดผมก็ใช้วิธีถอนทิ้ง ไม่ตัดหรือโกน เพราะกลัวจะทำร้ายสัตว์เล็ก ๆ ที่อาศัยอยู่ (ไพฑูริย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง, 2530, หน้า 18)

3. ปรัชญาพุทธศาสนา

พุทธปรัชญาเป็นปรัชญาที่ค้นพบโดยพระพุทธเจ้า เป็นปรัชญาที่หนักในความจริงที่เรียกว่า สัจนิยม หลักคำสอนของพระพุทธองค์อาจพอสรุปได้ดังนี้ 1. เป็นคำสอนปฏิรูป คือ ดัดแปลงคำสอนของศาสนาพราหมณ์ ซึ่งประชาชนเชื่อถือปฏิบัติกันอยู่แล้วส่วนมาก 2. เป็นคำสอนปฏิวัติ คือ เห็นตรงกันข้ามหรือปฏิวัติเปลี่ยนแปลงคำสอนของพราหมณ์ดั้งเดิมเสีย 3. คำสอนที่ตั้งขึ้นใหม่ คือ คำสอนที่พระองค์ค้นพบแล้วกำหนดให้เป็นมาตรฐาน ในการประพฤติปฏิบัติต่อไป

หลักคำสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อสรุปแล้วอาจแบ่งเป็น 3 หมวด คือ

เกี่ยวกับเนื้อหา 1. สอนจากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปหาสิ่งที่เข้าใจยาก 2. สอนตามลำดับเนื้อเรื่องตามลำดับขั้นตอนจากง่ายไปหายาก 3. สอนด้วยประสบการณ์ตรง 4. สอนมีเหตุผล ผู้ปฏิบัติตามนั้นย่อมได้ผลตามนั้น 5. สอนตรงเรื่อง ตรงเนื้อหา ไม่วกวน ไม่ออกนอกเนื้อหา 6. สอนให้พอดีพอเหมาะเพื่อให้เข้าใจในเนื้อหา 7. สอนสิ่งที่เป็นประโยชน์ ผู้เรียนนำไปใช้กับชีวิตประจำวันได้

เกี่ยวกับผู้เรียน 1. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลและรู้ระดับปัญญา ความสามารถของแต่ละบุคคล 2. ปรับวิธีสอนให้เหมาะกับผู้เรียนถึงแม้จะเป็นเรื่องเดียวกัน 3. คำนึงถึงความพร้อม 4. สอนโดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติเอง เพื่อความเข้าใจแจ่มแจ้ง 5. สอนให้ผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกันในการแสวงหาความจริง 6. สอนโดยคำนึงถึงบุคคลที่ควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษเป็นราย ๆ ตามความสมควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์

เกี่ยวกับผู้สอน 1. การสอนควรเป็นกันเองกับผู้เรียน 2. การสอนควรให้เกียรติแก่ผู้เรียนตามสมควร 3. การสอนควรตั้งใจสอน 4. การสอนควรใช้ภาษาสุภาพ 5. การสอนควรมุ่งให้เกิดความรู้ 6. การสอนควรทำตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี

วิธีสอนของพระพุทธเจ้าประกอบด้วย 1. สอนแบบสนทนา 2. สอนแบบบรรยาย 3. สอนแบบตอบปัญหา 4. สอนแบบวางกฎเพื่อเป็นหลักปฏิบัติต่อไป

ลีลาการสอน ลีลาการสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จ 4 อย่าง คือ 1. สันติสนทนา อธิบายให้แจ่มแจ้งชัดเจนเหมือนกับให้เห็นด้วยตาของผู้เรียนเอง 2. สมาทปนา ชักจูงให้ผู้เรียนเห็นจริงและมีจิตใจคล้อยตาม ยอมเชื่อ ยอมรับ และนำไปปฏิบัติ 3. สมุตเตชนา พยายามเข้าใจแก่ล้าวกล้าอาจหาญให้เกิดกำลังใจมั่นใจว่าจะต้องทำให้สำเร็จ 4. สัมปหังสนา หาอุบายทำใจให้เข้มแข็ง ร่าเริง เบิกบานอยู่เสมอ

ญาณวิทยา ญาณวิทยาหรือทฤษฎีแห่งความรู้ในพุทธปรัชญามี 3 ประการ คือ 1. สุตมยปัญญา ความรู้เกิดจากการฟัง 2. จินตามยปัญญา ความรู้เกิดจากการคิด 3. ภาวนามยปัญญา ความรู้เกิดจากการฝึกฝนอบรม

การศึกษา พุทธปรัชญาวางแนวทางการศึกษาตามลำดับดังนี้ 1. ศิล คือ การศึกษาและทำกายและวาจาให้เรียบร้อย 2. สมာธิ คือ การศึกษาและทำจิตใจให้เกิดสมาธิ 3. ปัญญา คือ การศึกษาและทำให้เกิดความรู้แจ้งเห็นจริงที่เรียกว่า รู้เห็น

จริยศาสตร์ พุทธปรัชญามีจริยศาสตร์อยู่ 3 ระดับ คือ 1. จริยศาสตร์ขั้นต้น ได้แก่ เบญจศีล เบญจธรรม 2. จริยศาสตร์ขั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 ประการ 3. จริยศาสตร์ขั้นสูง ได้แก่ มรรค 8 ประการ

อภิปรัชญา ตามพุทธปรัชญานิพพานเป็นสภาวะที่แท้จริงที่สุดไม่มีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีการดับสูญ เป็นอยู่นิรันดร สมบูรณ์ในตัวเอง เป็นสภาพที่ดับกองทุกข์ทั้งปวง นิพพานมี 2 อย่าง คือ 1. สอุปาทิเสสนิพพาน ได้แก่ การดับกิเลส แต่ยังมีเบญจขันธ์เหลืออยู่คือกิเลสหมดไปแต่ยังมีชีวิตเหลืออยู่ 2. อนุปาทิเสสนิพพาน ได้แก่การดับกิเลสพร้อมกับเบญจขันธ์คือกิเลสหมดไปและชีวิตก็ตายไป

ลักษณะทั่วไปของปรัชญาอินเดีย

รศ.ดร. สุนทร ฦ รังษี ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับแนวคิดของปรัชญาอินเดียทุกระบบว่ามีส่วนร่วมกันได้ทั้ง ๆ ที่มีแนวคิดในบางส่วนเกือบจะไปด้วยกันไม่ได้เลย ท่านได้ให้ข้อคิดไว้อย่างน่าสนใจและน่าศึกษาอย่างยิ่งดังนี้

1. ปรัชญาอินเดียทุกระบบถือว่า แนวความคิดทางปรัชญามีสาระอยู่ที่สามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชีวิตประจำวัน เพื่อให้ชีวิตดำเนินไปสู่อุดมการณ์ที่ตั้งไว้อย่างดีที่สุด ปรัชญาอินเดียทุกระบบจึงเป็นปรัชญาชีวิต

2. ปรัชญาอินเดียทุกระบบเกิดขึ้นจากความรู้สึกไม่พึงพอใจต่อสภาพที่เป็นอยู่ของชีวิต โดยเห็นว่าชีวิตของมนุษย์นั้นเต็มไปด้วยความทุกข์นานัปการ

3. ปรัชญาอินเดียทุกระบบเชื่อในกฎแห่งกรรม ทั้งในลักษณะที่เป็นกฎแห่งสากลจักรวาลหรือกฎแห่งเหตุและผล และในลักษณะที่เป็นกฎแห่งศีลธรรม

4. ปรัชญาอินเดียทุกระบบมีทัศนะต้องกันในข้อที่ว่า อวิชชาหรืออภิปริญญาเป็นสาเหตุแห่งความติดข้องและการเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสาร

5. ปรัชญาอินเดียทุกระบบถือว่า การบำเพ็ญสมาธิและวิปัสสนาโดยพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ให้เห็นตามสภาพความเป็นจริง เป็นทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้นจากทุกข์

6. ปรัชญาอินเดียทุกระบบเห็นว่า การควบคุมตนเองหรือการควบคุมจิตใจ ไม่ปล่อยให้เป็นไปตามอำนาจของตัณหา เป็นทางที่จะขจัดกิเลสหรือความเศร้าหมองแห่งจิตใจให้หมดไปได้

7. ปรัชญาอินเดียทุกระบบมีความเชื่อตรงกันว่า ความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงหรือโมกษะนั้น เป็นสิ่งที่เป็นไปได้และสามารถบรรลุถึงได้ด้วยการปฏิบัติอย่างเข้มงวดตามวิธีการที่กำหนดไว้

ลักษณะทั้ง 7 ประการดังกล่าวมานี้ เป็นลักษณะร่วมแห่งปรัชญาอินเดียทุกระบบ ยกเว้นปรัชญาจาร์วากเพียงระบบเดียว เพราะปรัชญาจาร์วากเป็นปรัชญาวัตถุนิยม ซึ่งมีแนวความคิดไม่ตรงกับแนวความคิดของระบบอื่น ๆ ทั้งหมดของอินเดีย (สุนทร ฦ รังษี, 2537, หน้า 8-10)

ปรัชญาจีน

ปรัชญาเล่าจื้อ

ประเทศจีนสมัยโบราณมีนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงโด่งดังและเป็นที่ยอมรับกันดี คือ เล่าจื้อ ซึ่งเกิดในปี 604 ก่อนคริสตศักราช ลักษณะของปรัชญาเล่าจื้อเป็นอภิปรัชญาล้วน ๆ เช่น สิ่งที่เป็นเบื้องต้นของสิ่งทั้งปวงคือเต๋า

การเข้าถึงเต๋า การเข้าถึงเต๋าเป็นสถานะที่แท้จริงโดยการปฏิบัติคล้ายกับการปฏิบัติโยคะ โดยเล่าจื้อได้กล่าวไว้ว่าผู้ใดบรรลุเต๋าจะมีอายุยืนนาน รู้ทุกสิ่งทุกอย่าง ถึงวันตายร่างกายก็ไม่เน่า คำกล่าวนี้ไม่มีใครพิสูจน์ได้แน่นอน เพราะท่านเล่าจื้อได้มุ่งหน้าเข้าสู่ทะเลทรายโกบีไปเสียแล้วต่อองค์เดียว

ปรัชญาขงจื้อ

ขงจื้อเกิดเมื่อประมาณ 551 ปี ก่อน ค.ศ. ปรัชญาเมธีท่านนี้ไม่สนใจในอภิปรัชญา แต่จะเน้นหนักในจริยศาสตร์และการเมืองซึ่งพอสรุปได้ ดังนี้

จริยศาสตร์ ขงจื้อสอนหลักจริยศาสตร์ไว้ 5 ประการ คือ 1. หลักความเมตตา 2. หลักความชอบธรรม 3. หลักความเหมาะสม 4. หลักความรอบรู้หรือปัญญา และ 5. หลักความเป็นผู้นำเชื่อถือได้ ผู้ปฏิบัติตามหลัก 5 ประการ ถือว่ามีคุณธรรมดี เป็นที่พึ่งของคนอื่นได้

การเมือง ขงจื้อได้วางหลักการปกครองไว้ 3 ประการ คือ 1. ประชาชนมีอาหารพอบริโภคร 2. มีกองทัพเพียงพอ 3. ประชาชนมีความเชื่อถือในผู้ปกครอง

ปรัชญาพุทธศาสนามหายาน

ปรัชญาพุทธศาสนามหายานแบ่งเป็นระบบใหญ่ ๆ 2 ระบบ คือ 1. ปรัชญามายามิกะ สิ่งที่แท้จริงคืออะไร ปรัชญามายามิกะถือว่าศูนยตาเป็นความจริงอย่างแท้จริง สภาวะทุกสิ่งหรือสังขารทั้งหลายทั้งที่เป็นสสาร จิต และนิพพานมีสภาวะว่างเปล่าหรือสูญ ในหลักศูนยตานี้ ปรัชญามายามิกะถือความเป็นกลางระหว่างความไม่มีและมี 2. ปรัชญาโยคอาจารย์ สิ่งแท้จริงคืออะไร ปรัชญาโยคอาจารย์ถือว่าสภาวะที่แท้จริงคือจิตหรือวิญญาณ เจตสิก รูป เพราะสามารถเกิดดับได้

ทั้งจริยศาสตร์และทฤษฎีแห่งความรู้ในปรัชญาพุทธศาสนามหายาน 2 ระบบนั้นมีทัศนะดังนี้

จริยศาสตร์ แห่งปรัชญาพุทธศาสนามหายานต้องบำเพ็ญบารมี 6 อัปมัญญาภาวนา 4 และมหาปณิธาน 4 (พระมหามหาวินทร์ ปุริสูตโตโม, 2550, หน้า 88-89) คือ

บารมี 6 ได้แก่ 1. ทาน การให้ มีวัตถุทาน อภัยทาน และธรรมทาน 2. ศีล การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย 3. วิริยะ ความเพียรเพื่อบรรลุคุณธรรมขั้นสูง 4. ขันติ ความอดทนในอันที่จะผจญกับอุปสรรคอันเกิดจากสิ่งแวดล้อมหรือจากกิเลสในตัวเอง 5. สมาธิ ข้อปฏิบัติเพื่อสงบระงับความหวั่นไหวของจิตต่อโลกธรรมต่าง ๆ 6. ปัญญา คือการสร้างความเห็นให้ถูกต้องอันได้แก่ สัมมาทิฐิ

อัปมัญญาภาวนา 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอัปมาณหฤทัย ด้วยการเจริญคุณธรรมทั้ง 4 นี้ให้เกิดแก่สรรพสัตว์เพื่อให้พ้นทุกข์ทั้งปวง

มหาปณิธาน 4 ได้แก่ การตั้งใจปฏิบัติอย่างแน่วแน่มิถุนายน 1. จะปลดเปลื้องสัตว์ทั้งหลายให้พ้นทุกข์ทั้งปวง 2. จะละกิเลสให้หมดและปรารถนาให้เหล่าสัตว์ละกิเลสด้วย 3. จะต้องเรียนรู้และศึกษาปฏิบัติในพุทธธรรมอย่างกว้างขวางและจะต้องให้เหล่าสัตว์ได้เล่าเรียนและศึกษาในพุทธธรรมนั้นด้วย 4. จะต้องปฏิบัติตนเพื่อให้บรรลุพุทธภูมิอันสูงสุดและจะต้องนำสัตว์ให้บรรลุพุทธภูมิด้วย

ญาณวิทยา ปรัชญามหายานถือว่าญาณวิทยา ทฤษฎีแห่งความรู้จะเกิดได้ต้องอาศัยหลัก 4 ประการ คือ 1. เกิดจากประสาทสัมผัส 2. เกิดจากความนึกคิดตามหลักเหตุผล 3. เกิดจากการอบรมฝึกฝนหรือหยั่งรู้ภายในจิต 4. เกิดจากพยานและหลักฐาน

ทฤษฎีการเกิดความรู้ของพุทธศาสนา ตามทัศนะของพุทธศาสนา ความรู้ย่อมเกิดจากปัญญา คำว่าปัญญาแปลว่าความรอบรู้ รู้ทั่ว เข้าใจ รู้ซึ่ง หมายถึง ความรอบรู้ในสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเองและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏอยู่ในโลก ปัญญานั้นโดยลักษณะมีอยู่ 2 อย่าง คือ 1. ชาติปัญญา คือ ปัญญาที่ติดตัวมาแต่กำเนิด ได้แก่ ปัญญาที่สะสมมาแต่อดีต ถ่ายทอดมาจากจิตดวงสุดท้ายในภพหลังสุด ซึ่งแต่ละคนจะสั่งสมมาในลักษณะที่แตกต่างกัน ทางจิตวิทยาเรียกว่า “สัญชาตญาณ” ทางพุทธธรรมเรียกว่า “บุพเพกตปัญญา” ปัญญาชนิดนี้เห็นได้ชัดจากการรู้แจ้งอย่างรวดเร็วที่เรียกว่ามี I.Q. สูง 2. โยคปัญญา คือ ปัญญาความรู้ที่เกิดในภพปัจจุบัน เช่น เกิดจากการศึกษาเล่าเรียน เกิดจากประสบการณ์ และเกิดจากการปฏิบัติ โยคปัญญาแบ่งออกเป็น 3 อย่าง คือ 1. สุตมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการฟัง หมายถึง การฟังด้วยความตั้งใจ สนใจ เพราะการฟังต้องมีศิลปะในการฟัง ฟังด้วยดีย่อมเกิดปัญญา เช่น ฟังคำสั่งสอนของพ่อแม่ 2. จินตามยปัญญา ปัญญาเกิดจากการคิด ปัญญาความรู้ที่เกิดจากการคิดค้นคว้า ทดลองวิจัย เพื่อพิสูจน์หาข้อเท็จจริงที่มีอยู่ในธรรมชาติอย่างมีกฎเกณฑ์ 3. ภวานมยปัญญา ปัญญาเกิดจากการอบรมจิต เป็นความรู้ขั้นสูงสุดทางพุทธศาสนา หมายถึง การพยายามฝึกอบรมจิตให้ทำความดีในเบื้องต้น เช่น พยายามให้ทาน รักษาศีล เป็นต้น การปฏิบัติด้วยการเข้าถึงพุทธธรรมอย่างนี้จะถึงซึ่งการดับกิเลสทั้งหลาย กลายเป็นพระอริยเจ้าเข้าถึงพระนิพพานในที่สุด อันเป็นที่ดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง

3. ปรัชญาตะวันตก

ปรัชญาตะวันตกเกิดขึ้นมาแล้วในโลก ณ ประเทศกรีก ประมาณ 600 ปีก่อนคริสตกาล เริ่มต้นพัฒนา เกี่ยวกับความคิดเห็นในเรื่องโลกในระบบต่าง ๆ โดยพยายามสร้างเหตุผลสนับสนุนความคิดของตน ความคิดเช่นนี้ได้วิวัฒนาการขยายออกไปในวงกว้างในกรุงเอเธนส์ โรม อเล็กซานเดรียหรือในเอเชียไมเนอร์ และได้แผ่กระจายออกไปยังประเทศอื่น ๆ ตามลำดับ

ปรัชญาตะวันตกหรือปรัชญากรีกดังกล่าวได้เริ่มต้นด้วยความคิดทางศาสนา ซึ่งชาวกรีกในยุคนั้นได้พยายามคิดค้นหาทางที่จะค้นหาทางที่จะค้นหาความจริงของโลกภายนอก ต่อมาได้ศึกษาเข้าถึงจิตใจและพฤติกรรมของมนุษย์ ต่อมาปัญหาต่าง ๆ ในทางปรัชญาได้เกิดขึ้นตามลำดับ เช่น อะไรเป็นความดีอันสูงสุด อะไรเป็นจุดประสงค์และจุดหมายปลายทางของชีวิต ปรัชญาเมธีได้พยายามศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบในปัญหาเหล่านี้ โดยจะต้องศึกษาอภิปรัชญาเพื่อให้รู้ว่าอะไรคือความแท้จริงอันสูงสุด มนุษย์จะพบกับความจริงอันสูงสุดนี้ได้อย่างไร จะเห็นได้ว่าปรัชญาตะวันตกเริ่มจากแนวคิดทางศาสนาและอวสานลงด้วยความคิดเห็นทางศาสนาเช่นกัน

อนึ่ง ปรัชญาตะวันตกนี้มีนักวิชาการจัดแบ่งระบบแนวคิดไว้หลายแบบ กล่าวคือมียึดตัวบุคคลเป็นหลักก็มี มียึดเนื้อหาทางปรัชญาเป็นหลักก็มี หรือมียึดช่วงระยะเวลาเป็นหลักก็มี ดังตัวอย่างที่ฟิลิป สโตกส์ ได้แบ่งปรัชญาด้วยใช้เกณฑ์เรื่องเนื้อหาเป็นหลักดังนี้ (ฟิลิป สโตกส์ แต่ง, พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร. แปล, 2558, หน้า 5-8)

นักปรัชญากรีกก่อนโสกราตีส

ธาลีสแห่งไมเลตุส (Thales of Miletus)
ไพธากอรัสแห่งซามอส (Pythagoras of Samos)
ซีโนฟานีสแห่งโคลโฟน (Xenophanes of Colophon)
เฮราคลิตุส (Heraclitus)

นักปรัชญาสายเอเลีย (Eleatics)

ปาร์เมนิเดสแห่งเอเลีย (Parmenides of Elea)
ซีนแห่งเอเลีย (Zeno of Elea)

นักปรัชญาสายวิชาการ (The Academics)

โสกราตีส (Socrates)
เพลโต (Plato)
อริสโตเติล (Aristotle)

นักปรัชญาสายอะตอม (The Atomists)

เดโมคริตุส (Democritus)
อีพิคิวรุส (Epicurus)

นักปรัชญาสายไซนิค (The Cynics)

ไดโอจีนีสแห่งไซโนพ (Diogenes of Sinope)

นักปรัชญาสายสโตอิก (The Stoics)

มาร์คุส ตูลลิอุส ซีเซโร (Marcus Tullius Cicero)
ฟีโลแห่งอเล็กซานเดรีย (Philo of Alexandria)
ลูซิอุส แอนเนียส ซีเนกา (Lucius Annaeus Seneca)
มาร์คุส ออเรลิอุส (Marcus Aurelius)

นักปรัชญาสายวิมตินิยม (The Sceptics)

เซกตัส เอมพิริคัส (Sextus Empiricus)

นักปรัชญาสายเพลโตใหม่ (The Neoplatonists)

พลอตินุส (Plotinus)

นักปรัชญาสายคริสต์ (The Christians)

เซนต์ ออกุสตินแห่งฮิปโป (St Augustine of Hippo)
โบธิอุส (Boethius)

นักปรัชญาสายอัสสมาจารย์ (The Scholastics)

เซนต์ แอนเซล์ม (St Anselm)

เซนต์ โทมัส อควินัส (St Thomas Aquinas)

จอห์น ดันส์ สโคตัส (John Duns Scotus)

วิลเลียมแห่งออกแคม (William of Occam)

ยุควิทยาศาสตร์ (The Age of Science)

นิโคลัส โคเปอร์นิคัส (Nicolaus Copernicus)

นิคโคโล่ มาเคียเวลลี (Niccolo Machiavelli)

เดสิดेरุส อีร์สมุส (Desiderus Erasmus)

โทมัส มอร์ (Thomas More)

ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon)

กาลิเลโอ กาลิเลอี (Galileo Galilei)

โทมัส ฮอบส์ (Thomas Hobbes)

เซอร์ ไอแซค นิวตัน (Sir Isaac Newton)

นักปรัชญาสายเหตุผลนิยม (The Rationalists)

เรเน่ เดส์การ์ตส์ (Rene Descartes)

แอนทัวน์ อาร์โนลด์ (Antoine Arnauld)

นิโกล่าส มัลบรอช (Nicolas Malebranche)

เบเนดิกท์ เด สปิโนซ่า (Benedict Spinoza)

กอทท์ฟรีด วัน ไลบ์นิซ (Gottfried von Leibniz)

นักปรัชญาสายประสบการณ์นิยม (Empiricists)

จอห์น ล็อกก์ (John Locke)

เดวิด ฮิวม์ (David Hume)

โทมัส ไรด์ (Thomas Reid)

โวลแตร์ (Voltaire)

ฌ็อง-จาควส์ รูสโซ่ (Jean-Jacques Rousseau)

เดนิส ดิเดอรอท (Denis Diderot)

นักปรัชญาสายจิตนิยม (Idealists)

จอร์จ เบิร์คเลย์ (George Berkeley)

อิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant)

โจฮันน์ ชิลเลอร์ (Johann Schiller)

เฟรดริค เซลลิง (Frederick Schelling)

จอร์จ เฮเกล (George Hegel)

อาร์ทัวร์ โชเพินเฮาเออร์ (Arthur Schopenhauer)

นักปรัชญาสายเสรี (The Liberals)

อดัม สมิธ (Adam Smith)
แมรี โวลสโตนคราฟท์ (Mary Wollstonecraft)
โทมัส เพน (Thomas Paine)
เจเรมี เบนธัม (Jeremy Bentham)
จอห์น สจ๊วต มิลล์ (John Stuart Mill)
ออกุสต์ ก็องต์ (Auguste Comte)

นักปรัชญาสายวิวัฒนาการ (The Evolutionists)

ชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin)
องรี หลุยส์ เบิร์กซัน (Henri Louise Bergson)
เอ เอ็น ไวท์เฮด (A. N. Whitehead)

นักปรัชญาปฏิบัตินิยม (The Pragmatists)

เอิร์นสท์ แม็ค (Ernst Mach)
ชาร์ลส์ เพียร์ส (Charles Peirce)
วิลเลียม เจมส์ (William James)
จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)

นักปรัชญาวัตถุนิยม (Materialists)

คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx)
ฟรีดริช เอ็งเงิลส์ (Friedrich Engels)
วลาดีเมียร์ เลนิน (Vladimir Lenin)
ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud)
คาร์ล จุง (Carl Jung)
จอห์น เมย์นาร์ด คีย์นส์ (John Maynard Keynes)

นักปรัชญาสายอัตถิภาวนิยม (The Existentialists)

โสเรน เคียร์เคการ์ด (Søren Kierkegaard)
ฟรีดริช นิทซ์เช่ (Friedrich Nietzsche)
เอ็ดมุนด์ ฮูสเซอร์ล (Edmund Husserl)
มาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger)
ฌ็อง-ปอล ซาทร์ (Jean-Paul Sartre)
อัลแบร์ กามูส์ (Albert Camus)
ซิมัน เด โบบัวร์ (Simone de Beauvoir)

นักปรัชญาสายภาษา (The Linguistic Turn)

ก๊อทท์ลอบ ฟรีจ (Gottlob Frege)
เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell)
ลูดวิก วิทท์เกินสไตน์ (Ludwig Wittgenstein)
เฟอ์ร์ดีนันด์ เด โซซัวร์ (Ferdinand de Saussure)
จอร์จ เอ็ดเวิร์ด มัวร์ (George Edward Moore)
มอริทซ์ ชลิกค์ (Moritz Schlick)
เลฟ วิกอสกี (Lev Vygotsky)
รูดอล์ฟ คาร์แนบ (Rudolph Carnap)
เอ เจ แอ์ (A. J. Ayer)
อัลเฟรด ทาร์สกี (Alfred Tarsky)
เจ แอล ออสติน (J. L. Austin)
กิลเบิร์ต ไรล์ (Gilbert Ryle)
โนม ชอมสกี (Noam Chomsky)

ปรัชญาสายหลังนวยุค (The Postmodernists)

โคลด เลวี สทรอส์ (Claude Levi-Strauss)
มิเชล ฟูโกต์ (Michel Foucault)
ฌาคส์ เดอร์ริดา (Jacques Derrida)

นักปรัชญาสายวิทยาศาสตร์ใหม่ (The New Scientists)

อิมิล เดิร์กไควม (Emile Durkheim)
อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein)
คาร์ล ปอปเปอร์ (Karl Popper)
เคิร์ต กูเดล (Kurt Gödel).
อลัน ทูริง (Alan Turing)
บี พี สกินเนอร์ (B. F. Skinner)
โทมัส คุห์น (Thomas Kuhn)
พอล ฟายาร์เบนด์ (Paul Feyerabend)
ดับบลิว วี โอ ไควน์ (W. V.O. Quine)

แต่ในที่นี่ ผู้เขียนเลือกใช้เกณฑ์เรื่องยุคสมัยหรือช่วงระยะเวลาเป็นหลักในการจัดแบ่งปรัชญา และแสดงเนื้อหาทางปรัชญาของบางคนเท่านั้นที่เป็นกรณีศึกษาเนื้อหาทางปรัชญาในแต่ละยุคดังนี้

ยุคโบราณ

โสเครตีส (Socrates, 469-399 ก่อน ค.ศ.)

ในยุคปรัชญาจารย์และโสเครตีสสนใจในปัญหา 2 ประการ คือ 1. ญาณวิทยา ทฤษฎีแห่งความ

รู้ 2. จริยศาสตร์ มาตรการทางพฤติกรรมของมนุษย์ แต่พวกปรัชญาจารย์ได้ทำลายทฤษฎีความรู้มีตินิยมและปฏิบัติอันเป็นการบ่อนทำลายรากฐานของจริยศาสตร์และการเมืองไปในตัว เนื่องจากการเข้าใจผิดในเรื่องความหมายของความแท้จริง โดยเข้าใจว่าความจริงที่แน่นอนไม่มีขึ้นอยู่กับบุคคลผู้สัมผัส ความดีความชั่วก็เช่นกันขึ้นอยู่กับบุคคลเพราะบุคคลเป็นเครื่องวัดทุกอย่างได้ โสเครตีสเห็นว่าการแก้ความเข้าใจผิดเช่นนี้ต้องอาศัยความรู้ โสเครตีสจึงไม่ได้มุ่งสร้างระบบปรัชญา แต่ต้องการให้มนุษย์รักความจริงและคุณธรรม จึงมุ่งที่จะสร้างวิธีที่ถูกต้องในการสร้างความรู้มากกว่าในทางทฤษฎี โสเครตีสเห็นว่าความรู้เป็นคุณธรรม เพราะฉะนั้น ผู้มีคุณธรรมจึงเป็นผู้รักในความจริง ความรู้กับคุณธรรมตามทัศนะของโสเครตีสจึงเป็นอันเดียวกัน คุณธรรมที่แท้จริงมีเพียงหนึ่ง ส่วนความดีอื่น ๆ มากมายเป็นเพียงรูปแบบของคุณธรรมที่แท้จริงซึ่งมีเพียงหนึ่งนั้น

เพลโต (Plato, 527-347 ก่อน ค.ศ.)

เพลโตเป็นศิษย์ของโสเครตีส เป็นผู้สร้างระบบปรัชญาที่สมบูรณ์เป็นคนแรก ระบบปรัชญาของเพลโต พอสรุปเป็นข้อ ๆ ได้ดังนี้

อภิปรัชญา เพลโตเป็นนักปรัชญาประเภทจิตนิยม โดยแบ่งโลกออกเป็น 2 ชนิด คือ โลกเท่าที่ปรากฏทางประสาทสัมผัสกับโลกในอุดมคติอันเป็นรูแบบหรือแม่พิมพ์ของโลกที่ปรากฏ ฉะนั้น โดยอาศัยทฤษฎีทุกอย่างย่อมมี 2 ชนิด คือ “สิ่งที่ปรากฏและรูแบบหรือแม่พิมพ์ของสิ่งนั้น สิ่งที่ปรากฏ เช่น มนุษย์ อาจเกิดขึ้นและสลายตัวไปตามธรรมชาติ แต่รูแบบหรือแม่พิมพ์ของมนุษย์จะยังคงอยู่ชั่วนิรันดร์”

เพลโตแบ่งวิญญาณออกเป็น 3 ส่วน คือ 1. ส่วนที่มีเหตุผลซึ่งมีสติปัญญาแต่กำเนิด 2. ส่วนที่มีอารมณ์ซึ่งเป็นส่วนที่ควบคุมร่างกาย 3. ส่วนที่มีความต้องการหรือความอยาก และ เพลโตเชื่อว่าวิญญาณเป็นอมตะ เป็นอยู่นิรันดร์และจุดหมายปลายทางของวิญญาณคือกลับไปสู่โลกแห่งความคิด

ตรรกวิทยา ความรู้ทางตรรกวิทยาเป็นความรู้ที่มีเหตุผลพ้นจากสิ่งเฉพาะไปสู่สิ่งสากล เพราะสามารถรวมความรู้ที่กระจัดกระจายให้เข้าเป็นความคิดเดียวกันและแบ่งความคิดออกเป็นชนิดต่าง ๆ คือ ประกอบด้วยการสังเคราะห์และการวิเคราะห์ ความคิดที่แจ่มแจ้งแน่ชัดและลงรอยกับตัวเองได้จะต้องอาศัยตรรกวิทยา เพลโตจำแนกความรู้ออกเป็น 4 ประเภท คือ 1. ความรู้ที่มีเหตุผลได้จากตรรกวิทยา เป็นความรู้ประเภทสูง 2. ความรู้เกิดจากความคิดความเข้าใจ เช่น คณิตศาสตร์ 3. ความรู้เกิดจากประสาทสัมผัสหรือความเชื่อ 4. ความรู้เกิดจากการเดาหรือเห็นภาพลวงตาทางประสาทสัมผัส จัดเป็นความรู้ประเภทต่ำสุด

จริยศาสตร์ เพลโตมีทัศนะว่าคุณธรรมเป็นความดีสูงสุด รัฐมีหน้าที่ส่งเสริมปลูกฝังคุณธรรมและความสุข ในเรื่องสังคมอุดมคติหรืออุดมรัฐ เพลโตมีความเห็นว่าควรมีนักปรัชญาปกครองประเทศ ความผาสุกก็จะเกิดขึ้น

อริสโตเติล (Aristotle, 348-322 ก่อน ค.ศ.)

อริสโตเติลเป็นศิษย์เป็นศิษย์ของเพลโตและเป็นนักปรัชญาสัจนิยม ปรัชญาของท่านมี 2 ระดับ

คือ ปรัชญาระดับหนึ่ง ได้แก่ อภิปรัชญา และปรัชญาระดับสอง ได้แก่ วิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ ปรัชญาของเขาพอสรุปได้ดังนี้

อภิปรัชญา อริสโตเติลเห็นว่าเนื้อสารเป็นรูปธรรม วัตถุแต่ละอย่างเป็นเนื้อสารที่แท้จริง เนื้อสารจะจัดระบบของมันเองเป็นลำดับ เราจะได้รู้ได้จากรูปลักษณะต่าง ๆ ของวัตถุที่ปรากฏ เพราะเนื้อสารและรูปของมันที่ปรากฏนี้เองเราจึงสามารถรู้วัตถุได้ และรู้ได้เพราะวัตถุนั้นเจริญงอกงามขึ้นมา

ตรรกวิทยา อริสโตเติลได้สร้างตรรกวิทยาสำเร็จสมบูรณ์เป็นคนแรก โดยให้ความหมายของตรรกวิทยาว่า ตรรกวิทยาคือการวิเคราะห์รูปแบบและเนื้อหาของความคิดเพื่อให้ได้ความรู้ที่สมบูรณ์

จริยศาสตร์ อริสโตเติลเห็นว่าความดีสูงสุดคือความสุข แต่ไม่ใช่ความเพลิดเพลิน คุณธรรมจะต้องอยู่ระหว่างกลางปลายที่สุดทั้งสองที่เรียกว่าทางสายกลางคือไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป

วิทยาศาสตร์ อริสโตเติลได้จำแนกออกเป็นสาขาต่าง ๆ ดังนี้ 1. วิทยาศาสตร์ภาคทฤษฎี อันเป็นความรู้นามธรรมล้วน ๆ เช่น คณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ ชีววิทยา จิตวิทยา และอภิปรัชญา 2. วิทยาศาสตร์ภาคปฏิบัติ อันเป็นความรู้ที่สามารถนำไปปฏิบัติได้ เช่น จริยศาสตร์ รัฐศาสตร์ 3. วิทยาศาสตร์สร้างสรรค์ อันเป็นความรู้ที่ใช้สร้างสรรค์ความงามและกวีนิพนธ์ ได้แก่ สุนทรียศาสตร์ 4. ตรรกวิทยา อันเป็นความรู้ที่สามารถค้นหาความจริง ซึ่งใช้ในสาขาวิทยาศาสตร์สาขาอื่น ๆ ทั้งหมด

ยุคกลาง

เซนต์ออกัสติน (St. Augustine, 353-430)

เซนต์ออกัสตินเป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่และเป็นครูที่มีอิทธิพลทางคริสตศาสนา ระยะแรก ๆ ระบบความคิดของเขาจึงเน้นหนักในทางเทววิทยาและปัญหาปรัชญา ตลอดชีวิตของเขาโลกทัศน์ของคริสต์เตียนได้พัฒนาขึ้นจนกลายเป็นแนวความคิดที่เด่นในปรัชญาคริสต์มาหลายศตวรรษ ปรัชญาที่ถือว่าสำคัญคือ ลัทธิไตรเอกานุภาพ (Doctrine of the Trinity)

ทฤษฎีความรู้ เซนต์ออกัสตินเชื่อว่าความรู้ที่มีค่าที่สุดคือความรู้เกี่ยวกับพระเจ้าและวิญญาณ ความรู้ประเภทอื่น เช่น ตรรกวิทยา อภิปรัชญา และจริยศาสตร์ จะมีค่าต่อเมื่อนำมาสนับสนุนความรู้เกี่ยวกับพระเจ้า

เทววิทยา เทววิทยาที่เด่น ๆ ของออกัสตินคือการยอมรับความสมบูรณ์ของความยิ่งใหญ่ของพระเจ้าตามความคิดของลัทธิเพลาโต้ใหม่และเห็นว่าพระเจ้าผู้เป็นเจ้าของสร้างสรรพทุกอย่าง

จริยศาสตร์ จุดประสงค์อันสูงสุดในการปฏิบัติของมนุษย์คืออุดมการณ์ทางศาสนาและความลึกซึ้งที่จะปรากฏขึ้น ซึ่งเมื่อจิตใจเรามั่นคงต่อพระเจ้าก็คือการได้เห็นพระเจ้านั่นเอง เพราะจิตตั้งมั่นเช่นนั้นไม่สามารถจะให้เกิดขึ้นในโลกอัน บกพร่องอยู่ได้ แต่จะให้เกิดขึ้นในชาติหน้าได้อันเป็นชีวิตที่แท้จริง

เซนต์โธมัส อาควินัส (St. Thomas Aquinas, 1225-1274)

ระบบปรัชญาของโธมัส อาควินัสมีพื้นฐานมุ่งจะอธิบายเหตุผลของจักรวาลในฐานะที่พระเจ้าเปิด

เผยให้ปรากฏปรัชญาจึงเริ่มจากความจริงไปยังพระเจ้า ส่วนในด้านทางเทววิทยาจะเริ่มจากพระเจ้าไปหาความจริง

จริยศาสตร์ โธมัส อาควินัสเห็นว่าโดยเนื้อแท้แล้วความดีกับความงามเป็นอันเดียวกัน เพราะขึ้นอยู่กับรูปแบบ สัดส่วน ระเบียบ และความกลมกลืนกับความไม่ดีคือสิ่งไม่งาม ความดีหรือความไม่งามจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการคือความสมบูรณ์ด้วยความได้สัดส่วนและความแจ่มแจ้งชัดเจน

ญาณวิทยา ทฤษฎีแห่งความรู้ โธมัส อาควินัสเรียนแบบอริสโตเติลที่ว่าความรู้จริงคือความรู้จากความคิดอย่างลึกซึ้ง ความคิดเช่นนี้จะต้องอาศัยผัสสะเป็นมูลฐาน ในความรู้ของเราไม่มีสิ่งใดนอกเหนือจากจะอาศัยความรู้สึกรู้สัมผัสหรือผัสสะเป็นเบื้องต้น

ยุคใหม่

เรอเน เดส์คาร์ตส์ (Rene Descartes, 1596-1605)

เดส์คาร์ตส์เป็นนักเหตุผลนิยมชาวฝรั่งเศสได้กล่าวว่า ความสมเหตุสมผลของศาสนาและศีลธรรมกับวิทยาศาสตร์จะสามารถจะเนถึงความแท้จริงเกี่ยวกับพระเจ้าและวิญญาณได้ และความจริงเกี่ยวกับเอกภาพทางกายภาพจะเข้าใจโดยอาศัยวิทยาศาสตร์ ดังนั้น ทฤษฎีแห่งความรู้ของเดส์คาร์ตส์นี้จึงมักเป็นเหตุผลนิยม กล่าวคือ ความรู้เกิดจากการคิดหาเหตุผลและความรู้เกิดจากความสงสัยเป็นมูลฐาน เหตุผลสามารถกำจัดความสงสัยลงได้ และความจริงย่อมปรากฏในอันดับต่อมา ดังนั้น ความสงสัยกับความจริงไม่ขัดกันเพราะความสงสัยกับความจริงเป็นจุดหมายปลายทางหรือความสงสัยเป็นจุดเริ่มต้น ส่วนความจริงเป็นประตูดุ

จอห์น ล็อก (John Locke, 1632-1704)

จอห์น ล็อกเป็นนักปรัชญาประจักษ์นิยมชาวอังกฤษ ชีวิตตอนแรกมีอาชีพเป็นนายแพทย์ แต่ไม่พอใจในการกระทำของนายทุน จึงเกิดความคิดทางการเมือง โดยเห็นคล้ายตามชนชั้นกลางหรือฝ่ายประชาธิปไตยว่าสามารถจะแก้ปัญหาสังคมได้

จอห์น ล็อก เห็นว่ามโนภาพหรือจินตนาการจะเกิดได้ต้องอาศัยวัตถุภายนอกกระทบกับอวัยวะภายในมี ตา หู จมูก ลิ้น และกาย

แต่จอห์น ล็อกยังเชื่อว่า สำหรับความรู้ไม่ได้เกิดจากวัตถุภายนอกเสมอไป แต่อาศัยจิตของตนเป็นบ่อเกิดด้วย ดังนั้น จอห์น ล็อกจึงสรุปว่า ความรู้ในความเป็นจริงของโลกนั้นเรารู้ได้น้อยมากและเป็นเพียงมโนภาพ ความรู้ส่วนใหญ่เป็นความรู้ทางปฏิบัติ กล่าวคือได้จากการลองกระทำและทางผัสสะ

จอห์น ล็อก ได้แบ่งเรื่องคุณภาพไว้ 2 ชั้น คือ 1. คุณภาพขั้นต้น ได้แก่ รูปร่างและความเป็นอยู่ของสิ่งเหล่านั้นจะต้องมีการกินที่ ของแข็ง ก๊าซ และการเคลื่อนไหวเป็นมโนภาพที่สะท้อนขึ้นในจิตใจ 2. คุณภาพขั้นรอง เช่น สี กลิ่น รส และเสียง ซึ่งมีเฉพาะในจิตเท่านั้น ในสิ่งนอกตัวเราจะไม่มี

อิมมานูเอล ค้านท์ (Immanuel Kant, 1724-1804)

ปรัชญาค่านั้ที่เริ่มกับการไม่เห็นด้วยกับทวินิยมและปรากฏการณ์นิยมของฮิวม์ โดยค่านั้ที่เริ่มต้นปรัชญา ตรงจุดที่ว้าโลกแห่งความแท้จริงอยู่นอกตัวเรา รู้ไม่ได้ด้วยความคิด แต่จะเห็นได้เพียงเงาอันเลื่อนกลางเท่านั้น

แม้ค่านั้ที่จะไม่เห็นด้วยกับปรัชญาของฮิวม์ แต่เห็นด้วยกับฮิวม์ในเรื่องธรรมชาติของกาลและเทศะ และ ธรรมชาติอันเป็นมโนภาพของความคิด ฮิวม์เชื่อว่าตัวตนไม่มีโลกประกอบด้วยประมวลอันซับซ้อนของความตรึงตราและมโนภาพ แต่ค่านั้ที่คัดค้านทัศนะอันนี้อย่างรุนแรงโดยเห็นว้า โลกประกอบด้วยตัวตนที่พิชานร่วมกับโลกแห่งความแท้จริงอันไม่ใช่ตัวตน ปรัชญาค่านั้ที่จึงไม่มีอะไรใหม่ แต่เป็นการผสมผสานความคิดเก่ากับความคิด ใหม่เข้าด้วยกันเท่านั้น

ค่านั้ที่ได้แบ่งธรรมชาติของตัวตนออกเป็นตัวตนพิเศษกับตัวตนเท่าที่รู้สึกได้ ก. ตัวตนพิเศษ คือตัวตนอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวและอยู่เบื้องหลังตัวเราเสมอ ซึ่งรู้จักคิด รู้จักแยกประเภท ตัวตนพิเศษนี้เป็นสิ่งที่คนทั่วไปเห็นได้จึงเป็นสากล มีลักษณะเป็นบุคคลถือเป็นของใครของมัน เพียงแต่เป็นตัวตนที่เห็นวัตถุในอวกาศร่วมกับตัวตนพิเศษอื่น ๆ ข. ตัวตนเท่าที่รู้สึก คือ สิ่งที่เกิดขึ้นชั่วขณะ ซึ่งเป็นมโนภาพของตัวเองเรียกว่า ตัวตนเท่าที่รู้สึกอันเป็นตัวตนที่แปรผันไปความเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมและการเจริญเติบโต ตัวตนชนิดนี้มีหลายสีหรือเป็นลำดับของตัว ตนย่อย ๆ ทั้งปวง ซึ่งแต่ละตัวตนล้วนเป็นมโนภาพอันโดดเดี่ยวไม่เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่นใด

เยอร์จ วิลเฮล์ม เฮเกล (Georg Wilhelm Hegel, 1770-1731)

เฮเกล กล่าวว่า มีตัวตนสมบูรณ์และความแท้จริงอันจำกัด ทุกชิ้นเป็นการแสดงตัวของตัวตนอันครอบงำ สรรพสิ่งไว้ทั้งหมด

ญาณวิทยา ญาณวิทยาหรือทฤษฎีความรู้ เฮเกลเห็นว้า สิ่งที่จริงย่อมชอบด้วยเหตุผล สิ่งที่ชอบด้วยเหตุผลย่อมเป็นความจริง ฉะนั้น จะรู้ความจริงได้ด้วยการคิดทางเหตุผลหรือตรรกวิทยา

อภิปรัชญา ความแท้จริงอันติมะเราสามารถจะรู้ได้ ความจริงดังกล่าวจึงแยกได้เป็นหลัก 2 ประการ คือ ก. ความแท้จริงอันติมะเป็นหนึ่งอย่างสมบูรณ์ ข. ความแท้จริงอันติมะเป็นเจตภูต

จริยศาสตร์ วัตถุประสงค์ของปรัชญาคือวัตถุประสงค์ของศาสนา แต่เฮเกลกล่าวต่อไปว้า ศาสนามีข้อแตกต่างจากปรัชญาบ้าง เพราะศาสนาคือพิชานหรือความนึกคิดในพระผู้เป็นเจ้าโดยไม่ต้องพิสูจน์ แต่จะรู้ได้ด้วยความใกล้ชิด และวิถีแห่งความคิด เพราะในทางศาสนาถือว่าพระผู้เป็นเจ้าอยู่นอกตัวมนุษย์ จะปรากฏได้จากประสบการณ์ แต่ในขั้นสูงสุดแล้ว ศาสนาก็เหมือนกับปรัชญาคือเป็นพิชานหรือความนึกคิดในสิ่งสมบูรณ์

อาเธอร์ โชเพินฮาวเออร์ (Schopenhauer, 1788-1860)

โชเพินฮาวเออร์ เชื่อว้าความแท้จริงอันติมะคือตัวตนอันสมบูรณ์ และตัวตนสมบูรณ์มีบุคลิกภาพด้วย โชเพินฮาวเออร์เริ่มคิดปรัชญาของเขาว่า โลกนี้คือมโนภาพของฉันทัน เขากล่าวว้าไม่มีใครรู้จักพระอาทิตย์และโลก ที่รู้จักเพราะตามองเห็นดวงอาทิตย์ รู้จักโลกเพราะเราจะต้องมันอยู่เสมอ โลกภายนอกจึงเป็น

เพียงมโนภาพที่เจตจำนงกำหนดให้มีขึ้นเพื่อความต้องการของตน ส่วนเจตจำนงคือการแสดงตัวเป็นปรากฏการณ์ภายนอก ซึ่งมีรูปร่างอันจำกัด จัดเป็นความแท้จริงอันติมะ ผู้มีเจตจำนงแน่วแน่มั่นคงจิตใจได้ประสบความว่างเปล่า ความสูญทุกข์ทั้งปวงอันเป็นสภาพของนิพพานในพุทธศาสนานั่นเอง

4. อิทธิพลของปรัชญาตะวันออกที่มีต่อสังคมไทย

อิทธิพลของปรัชญาตะวันออกที่มีต่อไทยนั้น ส่วนใหญ่มาจากปรัชญาอินเดียโดยเฉพาะปรัชญาพุทธศาสนาซึ่งนับว่ามีอิทธิพลต่อชาวไทยเป็นอย่างมาก บางทีเราก็ไม่สามารถแยกได้ว่าอันไหนเป็นของพุทธอันไหนเป็นของพราหมณ์ ในที่นี้มีประเด็นที่พอกกล่าวสรุปได้ดังนี้

1. อมฤตภาพวิญญาน วิญญานมนุษย์หรืออาตมันเป็นส่วนหนึ่งของพรหมที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในโลกนี้เพราะกรรมที่ตนได้ก่อไว้ คนไทยมีความเชื่อเช่นนี้มานานแล้ว แม้ในปัจจุบันคนไทยส่วนใหญ่ก็ยังมีเชื่อเช่นนั้นอยู่ อันที่จริงแล้วความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดและการมีอยู่จริงนี้ของวิญญานนี้คนไทยมีความเชื่อมานานแล้ว

2. พรหมลิขิต ชีวิตของมวลมนุษย์จะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับพรหมลิขิต พุทธศาสนาปฏิเสธเรื่องพรหมลิขิต ชีวิตจะดีหรือเลวขึ้นอยู่กับกระทำของตน มนุษย์จึงเป็นผู้ลิขิตชีวิตตนเอง

3. กฎแห่งกรรม คนไทยส่วนใหญ่มีความเชื่อเรื่องกฎแห่งกรรม ความเชื่อนี้ได้มาจากคำสอนของศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ แต่คำสอนของทั้งสองศาสนาก็แตกต่างกัน ศาสนาพราหมณ์เชื่อว่าวิญญานของมนุษย์มีการเวียนว่ายตายเกิดมาแล้วนับชาติไม่ถ้วน เนื่องจากผลกรรมที่ทำไว้ในชาติก่อน ถ้ามนุษย์ยังทำกรรมอยู่ ๆ ขึ้นมนุษย์ก็จะไปเวียนว่ายตายเกิดอีก ส่วนพุทธศาสนาเชื่อการเวียนว่ายตายเกิดตราบดีที่ยังตัดกิเลสไม่ได้ก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดในวัฏสงสารอยู่ตลอดไป ชีวิตของมนุษย์จะดีจะชั่วขึ้นอยู่กับกระทำเป็นประการสำคัญ

4. การหลุดพ้น การหลุดพ้นของศาสนาพราหมณ์อยู่ที่การบำเพ็ญจิตใจให้บริสุทธิ์ โดยการออกไปแสวงหาความสงบในป่า ส่วนการหลุดพ้นของศาสนาพุทธเป็นการเข้าใจในสาเหตุแห่งทุกข์และหาทางดับทุกข์ เมื่อเราพิจารณาคำสอนทั้งสองศาสนาแล้ว จะเห็นว่ามีความที่คล้ายกันตรงที่ว่าความสงบสุขที่แท้จริงเกิดจากภาวะที่จิตสงบระงับจากความอยาก ไม่ใช่เกิดจากวัตถุ

5. ไสยศาสตร์ ความเชื่อนี้มาจากศาสนาพราหมณ์ ซึ่งกล่าวไว้ในคัมภีร์อาถรรพเวทเป็นคัมภีร์ที่ใช้สวดเพื่อขับไล่เสนียดจัญไร สวดเพื่อนำสวัสดิมงคลมาสู่ตนเองและใช้สวดเพื่อทำลายศัตรูด้วย ความเชื่อทางไสยศาสตร์นับว่ามีอิทธิพลต่อความคิดของคนไทยเป็นอย่างมาก เช่น ความนิยมเครื่องรางของขลังและการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ที่จริงแล้วพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ไม่ใช่พิธีกรรมทางศาสนาพุทธ เป็นพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ต่อมาระยะหลังพุทธศาสนาก็เอาอย่างบ้างจึงมีพิธีกรรมทางสงฆ์ขึ้น จนในปัจจุบันนี้พิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธได้ผสมปนเปกันจนแยกไม่ออกว่าเป็นพิธีกรรมของพราหมณ์หรือของพุทธ

5. อิทธิพลของปรัชญาตะวันตกที่มีต่อสังคมไทย

สังคมไทยได้รับอิทธิพลจากปรัชญาอินเดียมาแต่โบราณ ต่อมาในระยะหลังคนไทยได้รับอิทธิพลจากปรัชญาตะวันตกเข้ามาผสมผสานกับปรัชญาของไทย สังคมไทยในปัจจุบันจึงได้เปลี่ยนแปลงผิดแผกไปจากสังคมไทยสมัยก่อนซึ่งพอจะสรุปที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ความเป็นอยู่ สังคมไทยในปัจจุบันกำลังพัฒนาเปลี่ยนแปลงจากสังคมชนบทไปสู่สังคมเมือง จุดหมายของการเปลี่ยนแปลงคือการพัฒนาความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้มีความสุขสบายขึ้น เช่น 1. ด้านความสัมพันธ์ สังคมไทยแบบเดิมนั้นมีลักษณะเป็นครอบครัวใหญ่ ทุกคนมีความสัมพันธ์กันอย่างกว้างขวาง คนไทยส่วนใหญ่จึงมีหน้าตายิ้มแย้มและมีความจริงใจต่อกัน แต่ปัจจุบันนี้ความเป็นพี่เป็นน้องกำลังจะหมดไป มีความสัมพันธ์กันแบบผิวเผินไม่ค่อยจะมีความจริงใจต่อกัน 2. ด้านการแต่งกาย การแต่งกายของคนไทยได้เปลี่ยนแปลงไปมาก แต่เดิมการแต่งกายดูไม่น่าเกลียด ในปัจจุบันการแต่งกายมีความพิถีพิถันมากขึ้น จึงกลายเป็นเรื่องของความสวยงามและฟุ่มเฟือยนอกจากนี้คนไทยยังถือเอาการแต่งกายมาแบ่งฐานะความเป็นอยู่ทางสังคมว่ารวยหรือจน 3. ด้านความสะดวกสบาย ความเป็นอยู่ได้รับการพัฒนาให้มีความสะดวกสบายขึ้น เพราะการรับเอาเทคโนโลยีของตะวันตกเข้ามาใช้จนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิตของคนไทยทุกวันนี้จึงทำให้ชีวิตของคนไทยที่เคยอยู่อย่างง่าย ๆ และสันโดษจึงเปลี่ยนเป็นสังคมที่ฟุ่มเฟือยทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจของคนไทยต่ำลง

2. ค่านิยมของสังคม ในอดีตคนไทยได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีจิตใจสูงและมีคุณธรรมสูง แต่คุณค่าทางด้านจิตใจและการมีคุณธรรมในปัจจุบันนี้ได้รับการยกย่องน้อยลง ในขณะเดียวกันคุณค่าทางด้านวัตถุก็ได้รับการยกย่องมากขึ้น เงินตราจึงเป็นสิ่งที่มีความมากกว่าคุณธรรมเพราะคนไปนิยมวัตถุอันเองมนุษย์ทุกวันนี้มีชีวิตอยู่เพื่อแสวงหาความสุข มุ่งแสวงหาเงินตรา เพราะคิดว่าสิ่งเหล่านี้เป็นวิถีที่จะนำมาซึ่งการเพิ่มพูนทางวัตถุ

3. หลักความเชื่อ เกี่ยวกับความเชื่อในสมัยก่อนกับปัจจุบันคนไทยมีความเชื่อที่ไม่เหมือนกัน ในสมัยก่อนมักจะเชื่อทางไสยศาสตร์ในด้านต่าง ๆ แต่ปัจจุบันความเชื่อในลักษณะนั้นลดน้อยลง คนส่วนใหญ่หันไปเชื่อทางวิทยาศาสตร์เพราะสามารถพิสูจน์ได้

4. การศึกษา การศึกษาถือได้ว่าเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาชีวิตและสังคม จุดหมายของการศึกษาอาจจะแบ่งออกได้เป็น 2 อย่าง คือ การศึกษาเพื่อความรู้กับการศึกษาเพื่อชีวิต การศึกษาเพื่อความรู้เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้มาก ๆ โดยถือว่าความรู้เป็นสิ่งที่ดีที่ทุกคนควรแสวงหา การศึกษาเพื่อชีวิตเป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และสามารถนำความรู้ไปใช้พัฒนาชีวิตของตนเองได้ การศึกษาในแนวนี้ไม่ถือว่ามีความสำคัญในตัวเอง การศึกษาเป็นเพียงวิถีที่จะนำชีวิตไปสู่จุดหมายเท่านั้น

5. การเมือง แนวความคิดทางการเมืองของไทยได้เปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ระบอบศักดินา ระบอบทระราช เรื่อยมาจนกระทั่งถึงระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นระบอบที่ประชาชนมีอำนาจในการปกครองตัวเองโดยสมบูรณ์ ที่จริงแล้วความคิดในเรื่องประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ในปัจจุบันนี้เราจึงกล่าวได้ว่าทุกคนได้รับสิทธิและเสรีภาพในการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน

6. วิเคราะห์และวิจารณ์

ปัญหาที่ว่าอะไรเป็นต้นเหตุให้ Philosophy เกิดขึ้น ในทัศนะฝ่ายตะวันตกกล่าวว่า Philosophy เกิดจากความสงสัยหรือความแปลกใจ ฉะนั้น ความสงสัยหรือความแปลกใจจึงเป็นต้นเหตุให้ Philosophy เกิดขึ้น เช่น เพลโตยืนยันว่า “ความแปลกใจ (Wonder) เป็นบ่อเกิด Philosophy” เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ถือว่า “ความสงสัย (Doubt) เป็นรากเหง้าแห่ง Philosophy” โสเครตีสผู้นับว่าเป็นบิดาแห่ง Philosophy ฝ่ายตะวันตกและได้ให้ทัศนะว่าโสเครตีสมีความสงสัยทุกสิ่ง ทุกประเพณี และทุกพฤติกรรม ซึ่งมีอยู่ในสมัยของท่านเอง หลังจากเกิดความสงสัยแล้ว โสเครตีสจึงได้พยายามค้นหาคำตอบเกี่ยวกับความสงสัยดังกล่าว แม็คคาน (Kant) ปรัชญาเมธีเยอรมันก็ยึดเอาความสงสัยนี้เองเป็นต้นเค้าของ Philosophy เช่นกัน

จริงอยู่ ความสงสัยก็เป็นต้นเหตุให้มติดความคิดทางปรัชญาเกิดขึ้นได้จริง แต่จะถือเอาพฤติกรรมแห่งความสงสัยนั้นเป็นตัวปรัชญาไม่ได้หรือเป็นมูลฐานของปรัชญาก็ไม่ได้ ฝ่ายตะวันออกจะถือเอาความตรัสรู้เป็นต้นเค้าของปรัชญา เช่น เจ้าชายสิทธัตถะ เมื่อยังไม่ได้ตรัสรู้จะสงสัยถึงโลกนี้เหมือนกัน และความสงสัยเรื่องโลกนี้ทำให้พระองค์คิดค้นแสวงหาอุบายวิธีที่จะได้คำตอบอยู่เสมอ หรือสงสัยว่าอะไรทำให้สัตว์โลกเกิด จะป้องกันมิให้เกิดจะได้หรือไม่ พระองค์สงสัยเช่นนี้จึงได้พยายามคิดค้นหาอุบายวิธีที่ถูกต้องเพื่อจะแก้ไขอุบายนั้น ๆ ในที่สุด พระองค์จึงสละราชสมบัติออกผนวช พฤติกรรมของพระองค์ระหว่างเวลาที่ยังมิได้ตรัสรู้และตรัสรู้แล้ว เรายังไม่ถือว่าเป็นตัวปรัชญาเลย จึงเห็นได้ว่าตามทัศนะของฝ่ายตะวันออก ความสงสัยและพฤติกรรมต่อไปอันเกิดขึ้นนั้นไม่นับเป็นมูลรากของปรัชญาหรือเป็นตัวปรัชญาเลย เพราะนับเป็นเพียงโลกียปัญญาเท่านั้น แต่การตรัสรู้ (ญาณ) ที่เกิดเมื่อหมดสิ้นความสงสัยแล้วจัดว่าเป็นมูลรากแห่งปรัชญา และการอธิบายความตรัสรู้ตามหลักเหตุผลจัดว่าเป็นตัวปรัชญา (บุญมี แทนแก้ว, 2541, หน้า 3-4) ดังนั้น ในความเป็นแนวคิดหรือเป็นปรัชญาทั้งของฝ่ายตะวันออกและฝ่ายตะวันตกยังมีมาตรฐานการตัดสินที่ลักลั่นกันอยู่ โดยการตัดสินแนวความคิดที่จัดว่าเป็นหลักแห่งเหตุผลหรือเป็นปรัชญาของทั้งสองฝ่ายที่พอจะประมวลวิเคราะห์วิจารณ์แสดงได้ดังนี้

1. ก่อนการเกิดปรัชญา

ในวงวิชาการด้านปรัชญานี้มักเป็นที่เข้าใจกันดีว่าการเกิดแนวคิดหรือปรัชญาในแต่ละระบบ จะมีที่มาที่ไปที่ไม่เหมือนกัน โดยบางแนวคิดอาจเกิดจากความสงสัยในวัตถุว่ามีอยู่จริงหรือไม่ หรือเป็นเพียงการปรากฏของวัตถุจริงแท้ที่อีกระดับหนึ่ง หรือบางครั้งก็เกิดจากความสนใจใคร่รู้ในความเป็นไปของสภาวะจิตของตนและสรรพสิ่งว่าเป็นเช่นไร กล่าวคือจิตนี้เป็นจิตดวงเดียวและเป็นดวงสุดท้ายหรือไม่หรือยังมีจิตนอกนี้อีก นี่เป็นความสงสัยและใคร่รู้ที่เป็นเหตุก่อให้เกิดปรัชญาแบบต่าง ๆ โดยเฉพาะปรัชญาตะวันตกด้วยแล้วมักเกิดจากการสงสัยหรือการจินตนาการของนักปรัชญาเองเป็นส่วนมาก หลังจากนั้นนักปรัชญาจึงพยายามพิสูจน์ข้อสงสัยหรือจินตนาการของตนว่าจะเป็นจริงได้มากน้อยแค่ไหนหรือสามารถพิสูจน์และสัมผัสได้ด้วยวิธีไหนหรือไม่ หรือเป็นได้แค่ความคิดที่เป็นนามธรรมส่วนบุคคลเท่านั้น ส่วนปรัชญาตะวันออกเท่าที่ประมวลได้จะเป็นแนวความคิดหรือเป็นปรัชญาของศาสนาในแต่ละศาสนา ด้วย

ว่าปรัชญาตะวันออกมักเกิดจากการลงมือปฏิบัติเพื่อแสวงหาความจริงเกี่ยวกับโลกที่กำลังเป็นอยู่ โลกที่กำลังจะเป็น และโลกที่ผ่านการเป็นมาแล้ว ของศาสนานั้นเอง ดังนั้น ปรัชญาตะวันออกจึงทำให้เข้าใจได้ว่าเป็นปรัชญาบุคคลหรือปรัชญาสังคมก็ได้ หรือแม้แต่จะเป็นปรัชญาแนวปฏิบัติการก็ได้เช่นกัน ซึ่งการเป็นเช่นนี้ของปรัชญาตะวันออกจะเป็นรูปแบบที่แตกต่างไปจากปรัชญาตะวันตกมาก เนื่องจากว่าปรัชญาตะวันตกจะเน้นเพียงการนำเสนอทฤษฎีหรือแนวความคิดที่ตนเองแสวงหามาได้ด้วยความสงสัย และจะศึกษาเพียงปรัชญาที่เกิดจากการจินตนาการที่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยหลักเหตุและผลในทางตรรกะ

2. เนื้อหาของปรัชญา

เนื้อหาหรือการอธิบายเกี่ยวกับวิชาปรัชญาตะวันตกและตะวันออกโดยภาพรวมแล้วไม่มีความแตกต่างกันมากนัก ด้วยว่าปรัชญาทั้งสองฝ่ายต่างมุ่งอธิบายถึงความสงสัยของมนุษย์เองและพรรณนาถึงปรากฏการณ์ที่มีอยู่ในสังคมโลก แต่อาจจะมีความแตกต่างกันอยู่บ้างก็เป็นเพียงการอธิบายขยายความคำถามต่าง ๆ เท่านั้น เพราะปรัชญาตะวันตกอาศัยการคิดหาเหตุผลที่เหมาะสมมาช่วยแก้ข้อสงสัย หรืออธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับตนเองและสังคม ส่วนปรัชญาตะวันออกอาศัยความเชื่อหรือความศรัทธาของตนที่มีต่อศาสนาเป็นเครื่องมือบรรเทาความสงสัยหรือกำจัดสิ่งที่เป็นปัญหาของตนให้สิ้นไป ซึ่งการใช้คำสอนในศาสนาที่ตนนับถือเป็นเครื่องมือแก้ข้อขัดข้องนี้ก็คือการใช้ปรัชญาเป็นเครื่องมือนี้เอง อีกประเด็นหนึ่ง เนื้อหาของปรัชญาตะวันตกจะมุ่งให้ผู้ศึกษาได้เรียนรู้ที่จะเข้าใจตนและสิทธิของตน เรียกกันว่าใช้ฐานความคิดของตนในการเข้าใจและอยู่ร่วมกับสรรพสิ่ง ฝ่ายปรัชญาตะวันออกจะมุ่งให้ความสำคัญแก่การรักษาสุขภาพจิตของตนเป็นอันดับแรกสุด โดยการรักษานี้มุ่งเพื่อความบริสุทธิ์และหลุดพ้นจากเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย

3. คุณค่าของปรัชญา

คุณค่าหรือประโยชน์สูงสุดที่เกิดจากการนำแนวความคิดหรือปรัชญาทั้งของฝ่ายตะวันออกและตะวันตกไปใช้นี้มากเป็นแน่นอนที่สุด เพราะเมื่อมีความเชื่อมั่นว่าความสงสัยหรือการสนใจใคร่รู้ในความเป็นไปของสรรพสิ่งเป็นธรรมชาติเบื้องต้นของมนุษยชาติ การยอมรับการแสวงหาทางแก้ปัญหามนุษย์ด้วยใช้หลักตรรกะหรือเหตุผลทางตรรกวิทยาซึ่งเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ก็เป็นการยืนยันให้เห็นว่าแนวปรัชญาทั้งสองฝ่ายนั้นมีความสำคัญเป็นที่สุด โดยเฉพาะปรัชญาตะวันออกด้วยแล้ว ยังมีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาจิตวิญญาณของมนุษยชาติเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่าปรัชญาตะวันออกมักผูกติดอยู่กับคำสอนในศาสนาที่มนุษย์นับถือ ซึ่งการนำคำสอนหรือทฤษฎีในศาสนาที่ตนนับถือมาเป็นแนวคิดหรือเป็นเครื่องมือการปฏิบัติเพื่อทำให้ชีวิตของตนเจริญ ก็ยังเป็นการเพิ่มสุขภาวะให้กับตนเองมากยิ่งขึ้น

7. สรุป

จากที่แสดงเนื้อหามาตั้งแต่ต้นจนถึงสรุปนี้ ผู้เขียนเข้าใจว่าความเป็นสากลของเนื้อหาทางปรัชญานี้จัดได้ว่าเป็นการพยายามกล่าวถึงลักษณะการที่มีอยู่อย่างหลากหลายแนวคิดในปรัชญาทั้งหมด หมายความว่าปรัชญาเหล่านั้นนอกจากยืนยันความจริงสุดท้ายด้วยสสารแล้ว ยังมีแนวคิดต่างออกไปที่

ยืนยันความจริงสุดท้ายด้วยเอกสาร หรือแม้แต่ความรู้ที่มีอยู่ในแต่ละคน ในทางปรัชญายังโต้แย้งถกเถียงกันถึงที่มาด้วยประสบการณ์ก่อนมีความรู้หรือความรู้มีมาก่อนประสบการณ์อีก และเรื่องการที่ระบุว่าสิ่งนี้ควรหรือไม่ควร ในทางปรัชญายังสามารถถกเถียงกันได้ต่อไป ยิ่งเป็นปรัชญาตะวันออกกับปรัชญาตะวันตกด้วยแล้วยังมีความแตกต่างกันในการวินิจฉัยวิเคราะห์ในแต่ละแนวคิด ด้วยว่าปรัชญาทางตะวันออกจัดอยู่ในปรัชญาประยุกต์หรือปรัชญาศาสนาเป็นหลัก ส่วนปรัชญาตะวันตกมักเป็นแนวคิดของบุคคลที่เกิดในแต่ละยุคสมัยแล้วนำเสนอความคิดของตนออกสู่สังคมจนคนอื่นยอมรับนับถือ ดังนั้น ปรัชญาสากลนี้จึงเป็นการมองไปที่ความหลากหลายที่มีอยู่ในแนวคิดทางปรัชญาจนในที่สุดปรัชญาได้กลายเป็นวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลและสังคมในอดีตตราบเท่าปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- ซี. อี. เอ็ม. โจ้ต แต่ง, วิจิตร เกิดวิสิษฐ์ แปล. (2518). *ปรัชญานิเทศ*. กรุงเทพฯ: บริษัทบพิท จำกัด.
- ทองหล่อ วงษ์ธรรมมา. (2536). *ปรัชญาตะวันออก*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- บุญมี แทนแก้ว. (2536). *ปรัชญาศาสนา*. กรุงเทพฯ: หจก. ณะการพิมพ์.
- _____. (2541). *ปรัชญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ปานทิพย์ ศุภนคร และคณาจารย์ภาควิชาปรัชญา. (2545). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไพฑูริย์ พัฒน์ใหญ่ยิ่ง. (2530). *ความคิดสำคัญในปรัชญาอินเดีย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- พระมหามฆวรินทร์ ปุริสุตโตโม. (2550). *มองศาสนา มองปรัชญา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ช่อระกา.
- _____. (2545). *วิสุทธิมรรค*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาพุทธศาสตร์ คณะศาสนาและปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2548). *พุทธปรัชญาเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ร่มธรรม.
- _____. (2549). *พระเจ้าอโศกมหาราชกับพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ช่อระกา.
- _____. (2550). *พุทธศาสนากับศาสตร์ต่าง ๆ (บรรณาธิการและเขียนร่วม)*. กรุงเทพฯ: ประเทศอินเดีย: สำนักพิมพ์ Om Laser Printer.
- _____. (2551). *วิถีพุทธกับชีวิตที่อิงตามนัยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์.
- _____. (2552). *พุทธจริยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาและสาขาวิชาพุทธศาสนา และปรัชญา คณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

- _____. (2552). *เปรียบเทียบคำสอนพระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาและสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา คณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2553). *ปรัชญาสังคมและการเมือง*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2553). *พุทธปรัชญากับปรัชญาครูทั้ง 6*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดบางกอกบล็อก.
- _____. (2554). *ตรรกศาสตร์แนวพุทธ*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาและสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา คณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2554). *สัมมนาประวัติและพัฒนาการของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษาและสาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2557). *ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา (เขียนร่วม)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2557). *สัมมนาปรัชญาชีวิตและครอบครัว*. กรุงเทพฯ: สาขาวิชาพุทธศาสนาและปรัชญา คณะศาสนาและปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2557). *พุทธปรัชญา: ศึกษาและวิเคราะห์ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.
- _____. (2558). *ประเทศไทยกับธรรมาภิบาลด้วยปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (เขียนร่วม)*. กรุงเทพฯ: หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญาและจริยศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2547). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. url=http://www.84000.org/tipitaka/dic/index_dd.php สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2559.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2548). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. url=http://www.84000.org/tipitaka/dic/index_dd.php สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2559.
- พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต). (2546). *พระไตรปิฎก สิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้*. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินต์ติ้งแมส โปรดักส์.
- _____. (2555). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระราชวรมนูณี (ประยูรค์ ปยุตโต). (2528). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฟิลิป สโตกส์ แต่ง, พระมหาพรชัย สิริวิโร, ดร. แปล. (2558). *100 คนคิด เรียงร้อยถ้อยปรัชญา*. กรุงเทพฯ: บริษัท จรัสสินทวงศ์การพิมพ์ จำกัด.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (ออนไลน์). (2439). *ไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. url=<http://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/>. สืบค้นเมื่อ 11 พฤศจิกายน 2559.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย, มูลนิธิ. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาบาลี*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- _____. (2525). *พระไตรปิฎกภาษาไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2543). *ปรัชญาทั่วไป*. กรุงเทพฯ: บริษัท อักษรเจริญทัศน์ อจท. จำกัด.
- สุนทร ณ รัชชี. (2537). *ปรัชญาอินเดีย: ประวัติและลัทธิ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2539). *พระไตรปิฎก ฉบับสำหรับประชาชน*. กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. (2530). *พระไตรปิฎกวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ: ช่อมะไฟ.
- แสง จันทร์งาน. (2540). *วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- J.N. Sinha. (2009). *Introduction Philosophy*. Calcutta: New Central Book Agency (P) Ltd.
- P.V. Bapat. (1937). *Vimuttimaggā and Visuddhimaggā: A Comparative Study*. Poona: The Culcutta Oriental Press.
- Paulson. (1922). *Introduction to Philosophy*. New York: Macmillan.
- Rhys Davids. and Steet. (1966). *The Pali Text Society's Pali – English Dictionary*. London: The Pali Text Society.
- Thomas Mautner. (2000). *The Penguin Dictionary of Philosophy*. England: Penguin Book Ltd.
- Y. Masih. (2002). *A Critical History of Western Philosophy*. Delhi: Motilal Banarsidass.